

EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESA
COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME

CETURTĀ NODAĻA

LIETA “SAVIČS pret LATVIJU”

(Pieteikums Nr. 17892/03)

SPRIEDUMS

STRASBŪRA

2012. gada 27. novembrī

GALĪGAIS SPRIEDUMS

2013. gada 27. februārī

Šis spriedums ir kļuvis galīgs saskaņā ar Konvencijas 44. panta 2. punktu. Tajā var tikt veikti redakcionāli labojumi.

Lietā “Savičs pret Latviju”,

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Ceturtnā nodaļa), sanākusi kā palāta šādā sastāvā:

Dāvids Tūrs Bjergvinsons [*David Thór Björgvinsson*], priekšsēdētājs,

Ineta Ziemele,

Peivi Hirvele [*Päivi Hirvelä*],

Georgijs Nikolau [*George Nicolaou*],

Ledi Bjanku [*Ledi Bianku*],

Zdravka Kalaidžijeva [*Zdravka Kalaydjieva*],

Vinsents E. de Gaetāno [*Vincent A. de Gaetano*], tiesneši,

un nodaļas sekretārs Lorens E. Ērlijs [*Lawrence Early*],

pēc apspriešanās slēgtā sēdē 2012. gada 6. novembrī

pasludina šo spriedumu, kas pieņemts šajā datumā.

PROCEDŪRA

1. Lieta tika sākta pēc tam, kad 2003. gada 21. maijā Latvijas pilsonis Valērijs Savičs (“prasītājs”) saskaņā ar Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (“Konvencijas”) 34. pantu iesniedza Tiesai pieteikumu pret Latvijas Republiku (Nr. 17892/03).

2. Prasītāju, kuram tika piešķirta juridiskā palīdzība, pārstāvēja Rīgā praktizējošs jurists A. Laizāns. Latvijas valdību (“valdība”) pārstāvēja tās pārstāves, sākotnēji I. Reine, bet pēc tam K. Līce.

3. Prasītājs apgalvoja, ka uz mūžu notiesātā režīms Daugavpils cietumā, viņa atsevišķā ieslodzītāšana un personas pilnīgas fiziskās pārbaudes, kam viņš ticis pakļauts, ir Konvencijas 3. panta pārkāpums.

4. Pieteikums 2010. gada 11. maijā tika pasludināts par daļēji nepieņemamu, un par sūdzību saistībā ar 3. panta pārkāpumiem (sk. iepriekš) tika paziņots valdībai. Vienlaikus tika nolemts pieņemt lēmumu par pieteikuma pieņemamību un būtību (29. panta 1. punkts). Pēc tam abas puses tika aicinātas iesniegt papildu apsvērumus (Reglamenta 54. noteikuma 2. punkta c) apakšpunkts).

FAKTISKIE APSTĀKĻI

I. LIETAS KONKRĒTIE APSTĀKĻI

5. Prasītājs ir dzimis 1966. gadā un šobrīd izcieš mūža ieslodzījumu Jelgavas cietumā.

A. Prasītāja notiesāšana

6. Prasītājs tika arestēts 2002. gada 24. septembrī.

7. Zemgales apgabaltiesa 2003. gada 25. septembrī atzina prasītāju par vainīgu vienpadsmit apsūdzībās, tostarp slepkavībā vainu pastiprinošos apstākļos, laupīšanā, izvarošanā un seksuālā uzbrukumā, un piesprieda viņam mūža ieslodzījumu.

8. Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palāta pārsūdzēto spriedumu atstāja spēkā 2004. gada 24. februārī.

9. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2004. gada 18. maijā saskaņā ar attiecīgajiem tiesību aktiem noraidīja prasītāja apelācijas sūdzību.

B. Prasītāja ieslodzījums Daugavpils cietumā

10. Prasītājs 2004. gada 16. decembrī tika pārvests no Jelgavas cietuma uz Daugavpils cietumu, kurā neilgi pirms tam disciplinārā korpusa vietā bija uzbūvēta jauna nodaļa uz mūžu notiesātajiem. Prasītājs tāpat kā visi uz mūžu notiesātie sākotnēji tika turēts saskaņā ar visstingrāko drošības režīmu (sk. 63. punktu turpmāk), ko papildināja valsts tiesību aktos noteiktie papildu drošības pasākumi un dažī ierobežojumi (sk. 64., 65. un 67. punktu turpmāk), kā arī cietuma iekšējie noteikumi (sk. 68.–71. punktu turpmāk).

11. Prasītājs 2005. gadā no 9. marta līdz 5. augustam cietumā strādāja. Pušu viedoklis par to, kāpēc viņš pārtrauca strādāt, atšķiras.

1. Atsevišķs ieslodzījums

12. Saskaņā ar prasītāja paziņoto visu ieslodzījuma laiku Daugavpils cietumā viņš bija ieslodzīts atsevišķi, izņemot laikposmu 2005. gadā no 28. februāra līdz 4. aprīlim, kad kamerā viņš bija kopā ar citu ieslodzīto.

13. Valdība to apstrīdēja. Tā norādīja, ka ieslodzījuma laikā viņš bija ievietots vai nu divvietīgā, vai trīsvietīgā kamerā, viens vai kopā ar citiem ieslodzītajiem. Viņš nekad nav turēts atsevišķi ilgāk par sešiem mēnešiem. Valdība paziņoja, ka citi ieslodzītie atteicās no ievietošanas vienā kamerā ar prasītāju.

14. Pēc daudzām prasītāja sūdzībām Tieslietu ministrija 2005. gada 25. augustā atbildēja, ka saskaņā ar spēkā esošiem tiesību aktiem ieslodzītie, kam piemērots visstingrākais drošības režīms, uz laiku līdz sešiem mēnešiem ir jāievieto vienvietīgā kamerā (sk. 64. punktu turpmāk). Viņš nav turēts šādā kamerā ilgāk par noteikto laiku.

15. Daugavpils cietuma administrācija 2006. gada 25. aprīlī prasītājam to paskaidroja vēlreiz.

16. Ieslodzījuma vietu pārvalde 2006. gada 5. septembrī atbildēja prasītājam, ka attiecībā uz viņu nav tikuši pārkāpti spēkā esošie valsts tiesību akti.

17. Ieslodzījuma vietu pārvalde 2007. gada 24. aprīlī atkārtoti atbildēja prasītājam, ka 2005. gadā viņš ir ticis ievietots kamerā kopā ar citiem ieslodzītajiem divreiz, bet 2006. gadā – trīsreiz un tādējādi valsts tiesību akti nav pārkāpti.

2. *Personas pilnīgas fiziskās pārbaudes*

18. Visu laiku, būdams ieslodzīts Daugavpils cietumā, prasītājs tika pakļauts personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm, t. i., viņam regulāri kamerā tika pavēlēts izģērbties un pakļauties vizuālai ģenitāliju apskatei. Prasītājs kā piemēru norādīja šādus datumus:

- 2005. gadā no 9. marta līdz 5. augustam – no divām līdz četrām reizēm ik dienu, dodoties uz darbu vai pēc atgriešanās no tā,
- 2005. gada 6. un 20. maijā,
- 2005. gada 3. jūnijā,
- 2005. gada 19. un 26. jūlijā,
- 2005. gada 6., 24. un 30. augustā,
- 2006. gada 1. jūnijā,
- 2006. gadā no 8. jūnija līdz 23. jūnijam divreiz dienā, atrodoties izolatorā,
- 2006. gada 28. decembrī,
- 2007. gada 26. janvārī un
- 2007. gada 23. februārī.

19. Prasītājs paziņoja, ka viņš bieži nav piekritis pakļauties šādām pārbaudēm, jo īpaši izģērbties, un par viņa atteikšanos viņš ir ticis sodīts, izmantojot īpašus līdzekļus un piemērojot disciplinārus sodus.

20. Prasītājs kā piemēru norādīja šādus īpašus līdzekļus, kas pret viņu lietoti:

- viņš ir ticis saslēgts roku dzelžos un izģērbts piespiedu kārtā (2005. gada 6. un 20. maijā un 26. jūlijā);
- pēc viņa atteikšanās pakļauties cietumsargu norādījumiem izģērbties personas pilnīgas fiziskās pārbaudes veikšanai, aizskarošu vārdu lietošanas, atteikšanās turēt rokas tā, lai tās varētu saslēgt roku dzelžos, un fiziskas pretošanās saslēgšanai roku dzelžos pret viņu tika lietots elektrošoks un viņš tika sist ar steku (2005. gada 24. un 30. augustā).

21. Pēc šiem gadījumiem tika sagatavoti ziņojumi un pret prasītāju tika vērsti disciplinārsodi. Prasītājs sniedza dažus piemērus:

- nākamā tālruņa zvana atcelšana (2005. gada 10. maijā un 3. augustā),
- nākamā ieplānotā ģimenes apmeklējuma atcelšana (2005. gada 26. maijā un 19. augustā),
- rājiens (2005. gada 31. augustā) un
- ieslodzīšana izolatorā uz piecpadsmit diennaktīm (2006. gada 8. jūnijā).

22. Valdība neapstrīdēja to, ka prasītājs ir ticis pakļauts personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm, bet paziņoja, ka īpašo līdzekļu lietošana ir bijusi pamatota prasītāja paša agresīvās un provokatīvās uzvedības dēļ.

23. Atbildot uz prasītāja sūdzību par personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm, Tieslietu ministrija 2005. gada 5. augustā paskaidroja, ka brīvības atņemšanas sodu izpildi saskaņā ar Soduzpildes kodeksu uzrauga ģenerālprokurors un viņam pakļautie prokurori.

24. Prasītājs 2005. gada 26. jūlijā vērsās prokuratūrā ar sūdzību par viņa personas un viņa kameras pilnīgu pārbaudi tajā dienā. Viņa sūdzība tika pārsūtīta Ieslodzījuma vietu pārvaldei, un 22. augustā šī iestāde atbildēja, ka Daugavpils cietuma administrācija nav pārkāpusi valsts tiesību aktus.

25. Prokuratūra 2005. gada 20. septembrī atbildēja uz prasītāja sūdzību par sliktu izturēšanos. Netika konstatēti sliktas izturēšanās pierādījumi. Prasītājs pats, tiekoties ar prokuroru, nebija minējis nevienu sliktas izturēšanās gadījumu. Tika norādīts, ka saskaņā ar valsts tiesību aktiem ieslodzīto kameru pārbaudes un personu fiziskās pārbaudes ir jāveic vismaz divreiz mēnesī. Tika norādīts arī tas, ka prasītāja personas fiziskā pārbaude ir notikusi saskaņā ar tiesību aktu prasībām.

26. Uz prasītāja 2007. gada 26. janvāra sūdzību par personas pilnīgu fizisko pārbaudi prokuratūra 2007. gada 15. februārī atbildēja šādi: “Es esmu iepazinies ar Jūsu iesniegumu un esmu konstatējis, ka ir pārkāpti rīkojuma Nr. 56 noteikumi par notiesātu personu pārbaudi. Es esmu nosūtījis Daugavpils cietuma priekšniekam prokurora iesniegumu ar prasību turpmāk ievērot tiesību aktu prasības.”

3. Izskatīšana tiesā

27. Pēc prasītāja ierosmes tika sāktas vairākas tiesvedības ar mērķi atcelt cietuma iekšējos noteikumus, tās visas bija neveiksmīgas.

a) Administratīvajās tiesās

28. Prasītājs 2006. gada 27. decembrī vērsās Administratīvajā rajona tiesā, lai tiktu atcelts rīkojums Nr. 2 (“rīkojums Nr. 2 neatbilst likumam un ir prettiesisks, jo to nav apstiprinājis Ministru kabinets”) un viņam saskaņā ar to piemērotie disciplinārsodi. Viņš paziņoja, ka šis rīkojums ir pretrunā Soduzpildes kodeksam un noteikumiem Nr. 243, un cita starpā norādīja, ka, pamatojoties uz šo rīkojumu, tika “aizliegts dienas laikā sēdēt gultā un tādējādi tika pārkāpti noteikumi Nr. 243”, “aizliegts pārvietoties – jebkura pārvietošanās tiktu uzskatīta par uzbrukumu un tiktu lietoti īpašie līdzekļi” un tika “aizliegts skatīties apkārt, pārvietoties un runāt”. Viņš uzskatīja, ka saskaņā ar šo rīkojumu īstenotais režīms ir uzskatāms par spīdzināšanu. Viņš paziņoja, ka viņš “pastāvīgi ir pazemots, publiski tiekot izģērbts un spīdzināts [cietuma] koptelpā (no desmit līdz divdesmit cietumsargu klātbūtnē), un tas ir Soduzpildes kodeksa un noteikumu pārkāpums. Lai slēptu spīdzināšanas faktus, cietuma administrācija ir sagatavojusi apmelojošus ziņojumus”. Viņš norādīja šo ziņojumu numurus: 2005. gada 6. augusta ziņojums Nr. 156, 2005. gada 30. augusta ziņojums Nr. 180, 2005. gada 6. maija ziņojums Nr. 67, 2005. gada 20. maijā ziņojums Nr. 72, 2005. gada 26. jūlija ziņojums Nr. 131, 2005. gada 24. augusta ziņojums Nr. 177, 2006. gada 9. jūnija ziņojums Nr. 132 un 2006. gada 9. jūnija ziņojums Nr. 133. Turklāt viņš paziņoja, ka “nekāda [viņa] darbība, sejas izteiksme vai žests nepauda agresiju un nebija uzbrukuma mēģinājums

[kādam]. Visos gadījumos [viņš] bija saslēgts roku dzelžos [ar rokām] aiz muguras saskaņā ar nelikumīgo rīkojumu Nr. 2, tika grūstīts un spārdīts uz koptelpas grīdas un tika norautas [viņa] drēbes”. Viņš norādīja arī to, ka “Daugavpils cietumā nav īpašu telpu, kurās veikt personas pilnīgu fizisku pārbaudi uz mūžu notiesātajiem”. Visbeidzot prasītājs paziņoja, ka viņš “gadu un astoņus mēnešus ir turēts vienvietīgā kamerā un ar draudu un fiziskas, sliktas izturēšanās palīdzību pakļauts personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm koptelpā”.

29. Administratīvā rajona tiesa 2006. gada 28. decembrī nolēma nesākt tiesvedību saistībā ar šo iesniegumu. Tiesnesis norādīja, ka “iesniegumā ir informācija par prasītāja dzīves apstākļiem Daugavpils cietumā, kā arī par Daugavpils cietuma administrācijas un Ieslodzījuma vietu pārvaldes faktisko rīcību, bet nav skaidrs, kurus administratīvos aktus vai valsts iestāžu faktisko rīcību viņš apstrīd”. Prasītājs tika lūgts precizēt, kurus administratīvos aktus vai valsts iestāžu faktisko rīcību viņš apstrīd.

30. Prasītājs 2007. gada 24. janvārī sniedza plašāku informāciju: viņš vēlējās apstrīdēt cietuma priekšnieka rīkojumu Nr. 2 un rīkojumu Nr. 75, kas izdoti administratīvā akta formā, kā arī valsts iestādes faktisko rīcību. Viņš norādīja, ka, pamatojoties uz šiem rīkojumiem, pret viņu ir vērsta prettiesiska faktiskā rīcība.

31. Administratīvā rajona tiesa 2007. gada 26. janvārī atteicās pieņemt prasītāja iesniegumu par cietuma priekšnieka izdoto rīkojumu atcelšanu, jo tie ir iekšējie normatīvie akti un tāpēc to izskatīšana administratīvajās tiesās nav paredzēta. Tiesa neizskatīja iesnieguma daļu, kas attiecās uz iespējamu prettiesisku valsts iestādes faktisko rīcību, un pieprasīja prasītājam noteiktā laikā iesniegt plašāku informāciju par to, “kad” un “kāda valsts iestādes faktiskā rīcība” ir notikusi. Viņam bija arī jāpierāda, ka viņš sūdzības ir iesniedzis hierarhiski tieši augstākai iestādei: sūdzību par cietuma amatpersonu rīcību – Ieslodzījuma vietu pārvaldei – un sūdzību par Ieslodzījuma vietu pārvaldes rīcību – Tieslietu ministrijai.

32. Prasītājs 2007. gada 12. februārī pārsūdzēja šo lēmumu un paziņoja, ka rīkojums Nr. 2 un rīkojums Nr. 75 ir izdoti, pārkāpjot Sodu izpildes kodeksu un noteikumus Nr. 423. Viņš norādīja, ka Ieslodzījuma vietu pārvaldei un Tieslietu ministrijai ir paziņots par situāciju Daugavpils cietumā. Viņš savu iesniegumu papildināja 2007. gada 21. februārī.

33. Administratīvā apgabaltiesa 2007. gada 27. martā atstāja spēkā zemākās instances tiesas lēmumu un noteica jaunu termiņu, kurā prasītājam jāsniedz precīzāka informācija. Tā kā prasītājs šo termiņu neievēroja, 2007. gada 11. maijā Administratīvā rajona tiesa nolēma uzskatīt, ka prasītājs sūdzības nav iesniedzis. Prasītājs nepārsūdzēja šo lēmumu, un tāpēc tas kļuva galīgs, un viņa iesniegtie dokumenti 2007. gada 7. jūnijā tika nosūtīti viņam atpakaļ.

b) Satversmes tiesā

34. Satversmes tiesa 2006. gada 6. oktobrī atteicās pieņemt konstitucionālo sūdzību par rīkojumu Nr. 2, jo tas nav uzskatāms par normatīvo aktu, bet gan vienīgi par noteikumu Nr. 423 īstenošanas vadlīnijām.

35. Satversmes tiesa 2008. gada 2. aprīlī, 2009. gada 6. martā un 2010. gada 9. jūnijā atteicās pieņemt vairākas prasītāja iesniegtās, ar šo lietu nesaistītās konstitucionālās sūdzības.

c) Citās iestādēs

36. Prasītājs iesniedza sūdzību Augstākai tiesai par rīkojumu Nr. 75, un tā to pārsūtīja Tieslietu ministrijai, kur tas tika saņemts 2006. gada 21. decembrī. Tieslietu ministrija no

prasītāja saņēma arī citu sūdzību par abiem rīkojumiem un 2007. gada 1. martā atbildēja, ka viņam ar šīm sūdzībām ir jāvērsas Ieslodzījuma vietu pārvaldē, kas šajā gadījumā ir kompetentā iestāde. Tomēr Ieslodzījuma vietu pārvalde prasītājam jau bija sniegusi atbildi 2007. gada 23. februārī, paziņojot *inter alia*, ka ar rīkojumu Nr. 75 tiek aizstāts rīkojums Nr. 2. Prasītāja sūdzību būtība palika neizskatīta.

C. Turpmākais ieslodzījums

37. Pēc administratīvās reformas Daugavpils cietums 2008. gada 1. novembrī tika apvienots ar Grīvas cietumu, un jaunizveidotā cietuma nosaukums kopš tā laika ir Daugavgrīvas cietums.

38. Pēc prasītāja lūguma viņš 2009. gada 13. augustā tika pārcelts uz Jelgavas cietumu soda izciešanai tur.

II. ATTIECĪGIE STARPTAUTISKIE UN VALSTS TIESĪBU AKTI UN PRAKSE

A. Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai

39. Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (*CPT*) vairākkārt ir paudusi nopietnas bažas par režīmu un drošības pasākumiem, kam tiek pakļauti uz mūžu notiesātie Latvijā.

1. Jelgavas cietuma apmeklējums 2002. gadā no 25. septembra līdz 4. oktobrim

40. Pēc šā otrā periodiskā apmeklējuma 2002. gadā *CPT* norādīja, ka visi uz mūžu notiesātie šajā laikā tika turēti Jelgavas cietumā. Vienīgā nodarbe, kas viņiem tika piedāvāta, bija pastaiga svaigā gaisā (vienu stundu ilga). Atlikušās divdesmit trīs stundas dienā viņi parasti bija ieslēgti kamerā. Viņi varēja tikai klausīties radio, lasīt vai spēlēt galda spēles. Retos gadījumos rindas kārtībā viņi varēja skatīties televizoru. Viņi varēja kontaktēties tikai ar savu kameras biedru. *CPT* uzsvēra, ka uz mūžu notiesātie nebūt nav *apriori* bīstamāki par citiem ieslodzītajiem, un aicināja valsts iestādes veikt individuālu riska novērtējumu, lai lēmumi, kas attiecas uz drošību, tostarp pakāpi, kādā ir pieļaujami kontakti ar citiem, tiktu pieņemti katrā gadījumā atsevišķi. *CPT* secināja, ka uz mūžu notiesātajiem piemērojamais režīms ir jāpārskata pašos pamatos (sk. attiecīgā ziņojuma “*CPT/Inf* (2005) 9” 86.–88. punktu).

41. *CPT* ar bažām norādīja arī to, ka bargie drošības pasākumi tika piemēroti, tiklīdz uz mūžu notiesātie tika izlaisti no savas kameras (piem., lai aizvestu uz dušas telpām vai izvestu pastaigā svaigā gaisā). Rokas viņiem regulāri tika ieslēgtas roku dzelžos aiz muguras, un viņus konvojēja trīs cietuma apsargi un suns ar uzpurni. *CPT* uzskatīja, ka nav pamatojuma uz mūžu notiesāto regulārai saslēgšanai roku dzelžos, izvedot viņus no kameras; tā konstatēja, ka šie pasākumi ir nesamērīgi un represīvi, un ieteica nekavējoties pārskatīt šos drošības pasākumus (sk. ziņojuma 89. punktu).

2. Jelgavas un Daugavpils cietuma apmeklējums 2004. gadā no 5. maija līdz 12. maijam

42. *Ad hoc* apmeklējuma laikā 2004. gadā *CPT* apmeklēja arī jauno nodaļu uz mūžu notiesātajiem Daugavpils cietumā (bijušā disciplinārā korpusa vietā), kurā būvdarbi vēl nebija pabeigti, bet bija būtiski pavirzījušies uz priekšu, un izteica bažas par šo telpu plānojumu (sk. attiecīgā ziņojuma “*CPT/Inf* (2008) 15” 59. punktu).

43. Pēc šā apmeklējuma *CPT* bija nopietni norūpējušies par to, ka Latvijas iestādes nav īstenojušas konkrētos komitejas ieteikumus pēc 2002. gada apmeklējuma. Pēc ikdienas pastaigas ieslodzītie vieni paši vai kopā ar kameras biedriem pastāvīgi bija ieslēgti kamerās bez jebkādas mērķtiecīgas nodarbes. Viņi nevarēja sarunāties ar ieslodzītajiem citās kamerās. *CPT* atkārtoja tās ieteikumu, ka mūžu notiesātajiem piemērojamais režīms ir jāpārskata pašos pamatos (sk. ziņojuma 53.–55. punktu).

44. Bargie drošības pasākumi (roku saslēgšana roku dzelžos uz muguras, pārvietošanās tikai trīs cietumsargu un suņa (reizēm ar uzpurni) pavadībā) joprojām tika regulāri piemēroti vienmēr, kad uz mūžu notiesātie pameta savu kameru. Pēc apmeklējuma beigām *CPT* tūlīt izteica apsvērumu, pieprasot Latvijas iestādēm veikt individuālu riska novērtējumu saistībā ar visiem uz mūžu notiesātajiem un attiecīgi pielāgot viņiem piemērotos drošības pasākumus. Valdība atteicās to darīt. Savā ziņojumā par 2004. gada apmeklējumu *CPT* aicināja Latvijas iestādes saistībā ar to veikt tūlītējus pasākumus (sk. ziņojuma 56. punktu).

3. Jelgavas un Daugavpils cietuma apmeklējums 2007. gadā no 27. novembra līdz 7. decembrim

45. Pēc trešā periodiskā apmeklējuma 2007. gadā *CPT* izteica nopietnas bažas par Latvijas iestāžu gandrīz pilnīgo nespēju uzlabot apstākļus, kādos Latvijas cietumos tiek turēti uz mūžu notiesāti, lai gan pēc iepriekšējiem diviem apmeklējumiem tika ierosināti konkrēti ieteikumi (sk. attiecīgā ziņojuma “*CPT/Inf* (2009) 35” 61. punktu).

46. *CPT* apstiprināja, ka ne vien Jelgavas cietumā, bet arī Daugavpils cietumā uz mūžu notiesātie vieni vai kopā ar kameras biedru tiek ieslēgti kamerā divdesmit trīs stundas diennaktī un netiek piedāvātas nekādas mērķtiecīgas nodarbes. Viņiem netika atļauts kontaktēt ar citās kamerās ievietotiem uz mūžu notiesātajiem. *CPT* šādu stāvokli uzskatīja par nepieļaujamu. *CPT* konstatēja uzlabojumu pazīmes Daugavpils cietumā, kurā viena kamera bija pārveidota par datortelpu un bija sāka jaunu telpu (darbnīcas, atpūtas zonas un nelielas vingrošanas zāles) izveide. Tomēr tā norādīja, ka ir jāveic arī papildu pasākumi, lai nodrošinātu šīm telpām pietiekami lielu platību, lai uz mūžu notiesātie varētu pavadīt ievērojamu dienas daļu ārpus kameras. *CPT* aicināja Latvijas iestādes nekavējoties veikt pasākumus, lai izstrādātu un ieviestu vispusīgu ārpus kamerām veicamu nodarbju režīmu attiecībā uz visiem Daugavpils un Jelgavas cietumā uz mūžu notiesātiem ieslodzītajiem (turpat).

47. Kopumā Daugavpils cietuma jaunajā uz mūžu notiesāto nodaļā bija pieņemami ieslodzījuma apstākļi. Visām kamerām bija atbilstošs izmērs, un tās bija labi aprīkotas. Tomēr *CPT* bija daži iebildumi par piekļuvi dabiskai gaismai (matēta stikla ķieģeļi) un vēdināšanas sistēmu (vērā ņemams troksnis). Cietuma administrācija informēja *CPT*, ka tiek veikti pasākumi, lai risinātu šos jautājumus (sk. ziņojuma 62. punktu).

48. Attiecībā uz drošības pasākumiem *CPT* vēlreiz uzsvēra, ka nav attaisnojama šo ieslodzīto regulāra saslēgšana roku dzelžos vienmēr, kad tie atrodas ārpus kameras; tas īpaši attiecas uz gadījumiem, kad šāda prakse tiek izmantota vidē ar augstu drošības līmeni. Turklāt suņu izmantošana šo ieslodzīto konvojēšanā vienmēr, kad viņi tiek izvesti no kameras, no drošības viedokļa nav vajadzīga, un šādu praksi var uzskatīt tikai par ieslodzīto iebiedēšanu un pazemošanu. *CPT* apsveica Daugavpils cietuma vadības neseno lēmumu vairs neizmantot suņus, konvojējot uz mūžu notiesātos cietuma robežās (sk. ziņojuma 64. punktu).

49. Saistībā ar individuālu tā riska novērtējumu, ko Daugavpils cietumā rada uz mūžu notiesātie, *CPT* norādīja, ka šim mērķim ir izveidotas speciālistu grupas, bet to darbība bieži ir bezjēdzīga. Faktiski tās tikās reizi gadā un neuzklausa attiecīgo ieslodzīto viedokli, daudzi no ieslodzītajiem acīmredzot pat nezināja par šādas izvērtēšanas pastāvēšanu. Bargo drošības pasākumu atvieglināšana faktiski tika noraidīta visos gadījumos, pamatojoties galvenokārt uz noziedzīgā(-o) nodarījuma(-u) veidu, par ko ieslodzītie bija notiesāti. Tas, ka daudzi no šiem ieslodzītajiem iepriekš bija pavadījuši vairākus gadus pirmstiesas apcietinājumā, neradot īpašas drošības problēmas, netika ņemts vērā. *CPT* aicināja Latvijas iestādes nekavējoties veikt pasākumus, lai īstenotu visu uz mūžu notiesāto individuālo riska novērtēšanu un atbilstīgi pielāgotu uz šiem ieslodzītajiem attiecinātos drošības pasākumus (sk. ziņojuma 65. punktu).

50. Turklāt *CPT* paziņoja, ka attiecībā uz mūžu notiesātajiem tika piemēroti arī daži anahroniski noteikumi. Piemēram, viņiem netika ļauts sēdēt vai gulēt gultā dienas laikā. Par šā noteikuma neievērošanu ieslodzītie parasti saņēma disciplinārsodu. Turklāt vairāki ieslodzītie norādīja arī to, ka vienmēr, kad cietuma darbinieks atver kameras durvis, viņiem ir jānosauc savs vārds, uzvārds un Krimināllikuma pants, saskaņā ar kuru viņi ir notiesāti. *CPT* ieteica nekavējoties atcelt minētos noteikumus/praksi (sk. ziņojuma 66. punktu).

51. Visbeidzot *CPT* bija arī iebildumi pret regulārām uz mūžu notiesāto pārmeklēšanām ar izģērbšanu. *CPT* arī piebilda, ka, lai gan cietuma darbinieki norādīja, ka pārmeklēšana ar izģērbšanu tiek veikta tikai pēc ievietošanas vai atgriešanās cietumā, pēc apmeklējumiem vai “uz aizdomu pamata”, saskaņā ar visu intervēto ieslodzīto stāstīto kameras pārmeklēšana un pārmeklēšana ar izģērbšanu tiek regulāri veikta ik pēc desmit dienām. Katram ieslodzītajam tika dots rīkojums pilnīgi izģērbties un caur kameras restēm pasniegt sargiem pārmeklēšanai visus apģērba gabalus. Pēc tam viņi palika stāvam pilnīgi izģērbti sargu un kameras biedra priekšā aptuveni piecas minūtes. *CPT* viedoklis ir tāds, ka šādu praksi var uzskatīt par pazemojošu rīcību. *CPT* ieteica pārmeklēšanu ar izģērbšanu veikt piemērotos apstākļos un vienīgi konkrētu aizdomu gadījumā (sk. ziņojuma 66. punktu).

52. Nobeigumā *CPT* norādīja, ka tās delegācijai radās skaidrs iespaids, ka vecākajiem cietuma darbiniekiem, tostarp vadības līmeņa darbiniekiem, ir nostiprinājusies noraidoša attieksme pret ieslodzītajiem, kuri ir notiesāti uz mūžu, un šīs attieksmes dēļ tie pretojas visām ar režīmu, darba iespēju nodrošināšanu vai pat medicīnisko aprūpi saistītajām pārmaiņām. Šo cietuma darbinieku apziņā dominē domas par šaušalīgajiem un reizēm arī zemiskajiem noziegumiem, ko uz mūžu notiesātie ir pastrādājuši, nevis par šo ieslodzīto ilgtermiņa rehabilitācijas un atgriešanās sabiedrībā iespēju. Daudzi cietuma darbinieki tiešām šķita psiholoģiski nepiemēroti darbam ar ieslodzītajiem, kuri notiesāti uz mūžu. *CPT* uzskatīja, ka vecākajiem cietuma darbiniekiem ir steidzami jāsaņem skaidras vadlīnijas un īpašas mācības darbam ar ieslodzītajiem, kuri notiesāti uz mūžu, mūsdienīgā ieslodzījuma vietu sistēmā (sk. ziņojuma 69. punktu).

53. *CPT* norādīja arī uz šādiem jautājumiem:

“70. *CPT* arī vēlas pievērst Latvijas iestāžu uzmanību Ieteikuma *Rec* (2003) 23 par cietuma administrācijas izturēšanos pret uz mūžu ieslodzītajiem un ilgtermiņa ieslodzītajiem (ko Eiropas Padomes Ministru komiteja ir pieņēmusi 2003. gada 9. oktobrī) 7. punktam, kurā uzsvērts, ka uz mūžu notiesātos nedrīkst nošķirt no citiem ieslodzītajiem, pamatojoties vienīgi uz tiem piespriesto sodu (nenošķiršanas princips).

Iepriekš minētā ieteikuma paskaidrojošajā ziņojumā ir noteikts:

“41. Uz mūžu ieslodzīto vai ilgtermiņa ieslodzīto nošķiršanu nevar pamatot ar nepārbaudītiem apgalvojumiem par šo ieslodzīto bīstamību. Parasti daudzas cietuma administrācijas secina, ka šādi ieslodzītie neapdraud ne sevi,

ne arī citus. Ja ieslodzītie tomēr šādu apdraudējumu rada, tas var pastāvēt tikai ierobežotā laika posmā vai īpašos gadījumos. Tāpēc, lai gan netiek apšaubīts, ka šā principa īstenošanai ir vajadzīgs laiks un materiālie resursi, šie ieslodzītie ir jānošķir no pārējiem ieslodzītajiem tikai tad, ja pastāv skaidrs apdraudējums, un tik ilgi, kamēr šāds apdraudējums pastāv.

42. Dažās valstīs tiek uzskatīts, ka uz mūžu ieslodzītie un ilgtermiņa ieslodzītie nopietni apdraud drošumu un drošību ieslodzījuma vietā. Pastāv uzskats, ka noziedzīgajā nodarījumā izradīto vardarbību un bīstamību šīs personas pārnes arī uz dzīvi ieslodzījuma vietā. Noziedzniekiem, kuri, piemēram, ir veikuši slepkavību, visticamāk tiks piespriests mūža ieslodzījums vai ilgs ieslodzījuma termiņš. Tas nenozīmē, ka šīs personas vienmēr būs varmācīgi vai bīstami ieslodzītie. Cietumu amatpersonas ir pieredzējušas, ka slepkavas, kam piespriests mūža ieslodzījums vai ilgs ieslodzījuma termiņš, ir "priekšzīmīgi ieslodzītie". Viņu uzvedība ir stabila un uzticama, un iespēja, ka viņi varētu atkārtot iepriekš izdarīto noziegumu, ir maz ticama. Iespējamība, ka noziedznieks uzvedīsies varmācīgi vai bīstami, bieži vien ir atkarīga ne tikai no viņa personības iezīmēm, bet arī no standarta situācijām, kurās šāda uzvedība tiek pieļauta vai provocēta.

43. Tāpēc personas nosliece uz vardarbību un bīstamību vienmēr ir jāsaista ar konkrēto vidi vai situāciju, kurā šīs īpašības var vai nevar izpausties. Ilgtermiņa ieslodzīto un uz mūžu ieslodzīto pārvaldībā drošības un drošuma riski, kas rodas ieslodzījuma vietā, ir skaidri jānošķir no riskiem, ko var radīt ieslodzītā izbēgšana no ieslodzījuma vietas. Ilgtermiņa ieslodzīto un uz mūžu ieslodzīto klasifikācijā un iedalīšanā ir jāņem vērā šie dažādie risku veidi. (...)”

CPT iesaka Latvijas iestādēm pārskatīt nošķiršanas politiku, ko tās īsteno attiecībā uz ieslodzītajiem, kuri notiesāti uz mūžu, ņemot vērā iepriekš izklāstītās atziņas. Atbilstīgi jāpārskata ir arī pastāvošie jauna Jelgavas cietuma ieslodzījuma bloka uz mūžu notiesātajiem būvniecības plāni.

Komiteja aicina Latvijas Ieslodzījuma vietu pārvaldi izstrādāt sadarbības programmu ar citu ieslodzījuma vietu pārvaldi, kurai ir pieredze alternatīvu pieeju attiecināšanā uz ieslodzītajiem, kuri ir notiesāti uz mūžu.”

4. Jelgavas un Daugavgrīvas cietuma apmeklējums 2009. gadā no 3. decembra līdz 8. decembrim

54. Pēc *ad hoc* apmeklējuma 2009. gadā CPT atzina, ka, salīdzinot ar iepriekšējiem apmeklējumiem, ir novērotas dažas pozitīvas pārmaiņas saistībā ar cietuma darbinieku attieksmi, un kopumā šo novērojumu apstiprināja arī paši ieslodzītie. Tomēr CPT puda dažus iebildumus par darbinieku un ieslodzīto attiecību kvalitāti (sk. attiecīgā ziņojuma “CPT/Inf (2011) 22” 29. punktu).

55. Saistībā ar ieslodzījuma fiziskajiem apstākļiem CPT norādīja, ka, lai gan cietuma priekšnieks 2007. gada apmeklējuma laikā izteica vairākus solījumus, joprojām Daugavgrīvas cietumā nav novērsta divas galvenās problēmas. Pirmkārt, matētā stikla ķieģeļi, kas padara piekļuvi dabiskai gaismai kamerās neatbilstošu, joprojām nav aizstāti ar caurspīdīgiem stikla paneļiem. Otrkārt, pienācīgi nedarbojas vēdināšanas sistēma (tas ir īpaši uztraucoši tāpēc, ka kamerās nav logu, ko varētu atvērt), un daudzās kamerās tā rada vērā ņemamu troksni. CPT ieteica bez kavēšanās novērst šo trūkumu (sk. ziņojuma 30. punktu).

56. Saistībā ar režīmu CPT nopietnas bažas radīja tas, ka pretēji tās iepriekšējiem konkrētajiem ieteikumiem ieslodzīti, kas notiesāti uz mūžu visstingrākajā drošības režīmā, joprojām bija ieslēgti savā kamerā lielāko dienas daļu un viņiem netika piedāvātas mērķtiecīgas nodarbes. Kaut gan Daugavgrīvas cietumā bija neliela vingrošanas zāle, to varēja izmantot tikai pusotru stundu dienā un tā bija ļoti pieticīgi aprīkota (divi velotrenažieri, galda spēle un televizors). Faktiski tā visvairāk tika izmantota, lai skatītos televīziju (grupās pa trim cilvēkiem), jo tā bija vienīgā iespēja uz mūžu notiesātajiem satikt kādu citu ieslodzīto, izņemot viņu kameras biedrus. CPT saistībā ar šo jautājumu atkārtoja savu iepriekšējo ieteikumu (sk. ziņojuma 31. punktu).

57. Saistībā ar drošības pasākumiem *CPT* ar bažām norādīja, ka joprojām tika piekopta prakse visus uz mūžu notiesātos saslēgt roku dzelžos, viņus konvojējot cietuma teritorijā. Tā atkārtoja, ka sistemātiska cietumnieku saslēgšana roku dzelžos ir nepamatota, jo īpaši tad, ja šī prakse tiek piemērota drošā vidē. Šādu praksi var uzskatīt tikai par nesamērīgu un represīvu (sk. ziņojuma 32. punktu).

58. *CPT* atgādināja tās iepriekšējos ieteikumus saistībā ar cietumnieku radītā apdraudējuma individuālu novērtēšanu un to, ka šī novērtēšana praksē pienācīgi nedarbojas. Turklāt *CPT* norādīja, ka Daugavgrīvas cietumā kops 2008. gada marta nav veikts neviens uz mūžu notiesāto individuālais apdraudējuma novērtējums. Tā atkārtoja iepriekšējos secinājumus un izteica vēlmi saņemt visu pēc riska novērtējums veikšanas pieņemto lēmumu kopijas (sk. ziņojuma 33. punktu).

59. *CPT* atkārtoti uzsvēra, ka uz mūžu notiesāto nošķiršana no citiem ieslodzītajiem tikai viņiem piespriedtā soda veida dēļ ir nepamatota (sk. ziņojuma 35. punktu).

60. Visbeidzot, lai gan *CPT* sniedza konkrētus ieteikumus saistībā ar disciplīnu, kas tika prasīta no cietumniekiem, gulēšana gultā dienas laikā joprojām tika uzskatīta par disciplināru pārkāpumu un par to tika piemērots attiecīgs sods. *CPT* atkārtoja savu ieteikumu nekavējoties atcelt šo anahronisko noteikumu (sk. ziņojuma 36. punktu).

B. Eiropas cietumu noteikumi

61. Eiropas cietumu noteikumi, kas tika pieņemti 2006. gada 11. janvārī, ir Ministru komitejas ieteikumi Eiropas Padomes dalībvalstīm saistībā ar obligātajiem cietumā piemērojamiem standartiem. Valstis ir aicinātas likumdošanā un stratēģiju izstrādē pamatoties uz šiem noteikumiem un nodrošināt šo noteikumu izplatīšanu tiesu iestādēm, kā arī cietumu darbiniekiem un ieslodzītajiem. Noteikumu attiecīgajā daļā ir noteikts šādi:

“Ieslodzījuma režīms

25.1. Jebkurš ieslodzījuma režīms, kas noteikts ieslodzītajiem, ietver līdzsvarotu pasākumu programmu.

25.2. Nosakot šo režīmu, visiem ieslodzītajiem atļauj ārpus kameras pavadīt tik daudz stundu dienā, cik nepieciešams, lai nodrošinātu pietiekamu savstarpējo un sociālo saskarsmi(..)

Fiziskie vingrinājumi un atpūta

27.1. Ikvienam ieslodzītajam dod iespēju katru dienu vismaz vienu stundu pavadīt svaigā gaisā, ja vien to atļauj laika apstākļi.

27.2. Lai ieslodzīto pastaigas varētu notikt arī nelabvēlīgos laika apstākļos, nodrošina alternatīvus risinājumus.

27.3. Pareizi organizētas nodarbības, kas uzlabo fizisko sagatavotību un nodrošina pietiekamu fizisko slodzi un atpūtas iespējas, ir neatņemama ieslodzījuma režīma sastāvdaļa.

27.4. Cietuma administrācija veicina šādas nodarbības, sagādājot attiecīgās iekārtas un inventāru.

27.5. Cietuma administrācija paredz kārtību, kā organizēt īpašas nodarbības tiem ieslodzītajiem, kuriem tās ir nepieciešamas.

27.6. Ieslodzītajiem nodrošina arī atpūtas iespējas, tostarp iespējas nodarboties ar sportu, spēlēt spēles, piedalīties kultūras pasākumos un pievērsties vaļaspriekiem, kā arī citus brīvā laika pavadīšanas veidus, turklāt, ja iespējams, ieslodzītajiem atļauj pašiem organizēt atpūtu ieslodzījuma vietā.

27.7. Pastaigu laikā, kā arī, lai piedalītos atpūtas pasākumos, ieslodzītajiem ir atļauts satikties un biedroties savā starpā(..)

Īpašie paaugstinātas aizsardzības vai drošības pasākumi

53.1. Īpašus paaugstinātas aizsardzības vai drošības pasākumus piemēro tikai izņēmuma gadījumos.

53.2. Nosaka skaidras procedūras, kas jāievēro tad, ja kādam no ieslodzītajiem ir jāpiemēro minētie drošības pasākumi.

53.3. Minēto pasākumu veidus, kā arī to piemērošanas ilgumu un iemeslus, kuru dēļ tos var piemērot, nosaka attiecīgās valsts tiesību aktos.

53.4. Minēto pasākumu piemērošanu katrā atsevišķā gadījumā uz noteiktu laikposmu apstiprina kompetentā amatpersona.

53.5. Jebkuru lēmumu par šādi apstiprināta laikposma pagarināšanu atkal apstiprina kompetentā amatpersona.

53.6. Minētos pasākumus piemēro tikai atsevišķiem ieslodzītajiem, nevis ieslodzīto grupām.

Kratīšana un pārbaudes

54.1. Nosaka sīki izstrādātu kārtību, kas ieslodzījuma vietas darbiniekiem ir jāievēro pārmeklējot:

(..)

b. ieslodzītos;

(..)

54.2. To, kādās situācijās jāizdara kratīšana, un to, kādai tai jābūt, nosaka attiecīgās valsts tiesību aktos.”

C. Ieteikumi saistībā ar ieslodzītajiem, kas notiesāti uz mūžu, un citiem ilgtermiņa ieslodzītajiem

62. Ieteikums par cietuma administrācijas izturēšanos pret uz mūžu ieslodzītajiem un ilgtermiņa ieslodzītajiem (*Rec (2003) 23*), kas pieņemts 2003. gada 9. oktobrī, ir Ministru komitejas ieteikums Eiropas Padomes dalībvalstīm. Valstis tiek mudinātas likumdošanā un politikas izstrādē pamatoties uz šiem principiem un nodrošināt šā ieteikuma plašu izplatīšanu. Ieteikuma attiecīgajā daļā ir noteikts šādi:

“Vispārējie principi par izturēšanos pret uz mūžu ieslodzītajiem un citiem ilgtermiņa ieslodzītajiem

3. Vērība jāpievērš uz mūžu un ilgtermiņa ieslodzīto rakstura īpašībām, un jāņem tās vērā, lai izveidotu soda izpildes pasākumu plānus (individualizācijas princips).

(..)

7. Vērība jāpievērš tam, lai, pamatojoties tikai uz soda veidu, netiktu turēti šķirti uz mūžu ieslodzītie un ilgtermiņa ieslodzītie (nenošķiršanas princips).

(..)

Riska un vajadzību novērtējums

12. Cietuma administrācijai jāveic rūpīgs novērtējums, lai noteiktu, vai atsevišķi ieslodzītie neapdraud sevi un citus ieslodzītos. Saistībā ar šo novērtējumu jānosaka, vai atsevišķi ieslodzītie neapdraud sevi, citus ieslodzītos, cietuma personālu un apmeklētājus vai sabiedrību, kā arī jānovērtē viņu bēgšanas iespējamība un tas, vai viņi atkārtoti izdarīs smagu noziedzumu cietuma atstāšanas laikā vai pēc atbrīvošanas.

13. Vajadzību novērtējums jāveic ar mērķi, lai noteiktu ieslodzītā personīgās vajadzības un viņa īpašības, kas ir saistītas ar izdarīto likumpārkāpumu un kaitīgo rīcību ("kriminogēnās vajadzības"). Kriminogēnās vajadzības jānodrošina tik lielā mērā, lai samazinātu iespēju, ka ieslodzītais šo likumpārkāpumu un kaitīgo rīcību atkārtoti sodā izciešanas laikā vai pēc atbrīvošanas.

14. Sākotnējais riska un vajadzību novērtējums jāveic attiecīgi apmācītiem darbiniekiem, un to ieteicams veikt novērtēšanas centrā.

15. a. Jāizmanto mūsdienīgi riska un vajadzību novērtēšanas norādījumi, piemēram, norādījumi par lēmumiem par mūža un ilgtermiņa ieslodzījuma soda izpildi.

b. Tā kā riska un vajadzību novērtēšanas norādījumos vienmēr atrodamas atsevišķas nepilnības, tos nedrīkst izmantot kā vienīgo metodi lēmuma pieņemšanā, bet ir jāizmanto arī citi novērtējuma veidi.

c. Jāveic visa riska un vajadzību novērtēšanas norādījumu analīze, lai uzzinātu to priekšrocības un trūkumus.

16. Tā kā ne bīstamībai, ne kriminogēnām vajadzībām nav raksturīga stabilitāte, tad attiecīgi apmācītiem darbiniekiem regulāri vai tad, ja nepieciešams, ir jāveic riska un vajadzību novērtējums, lai izpildītu prasības par soda izpildes pasākumu plānošanu.

17. Riska un vajadzību novērtējumiem vienmēr jābūt saistītiem ar riska un vajadzību vadību. Tāpēc šajos novērtējumos jāsniedz informācija par izvēlētajiem ieviešanas pasākumiem vai jau izvēlēto pasākumu labojumiem.

Aizsardzība un drošība cietumā

18. a. Cietumos kontrole jānodrošina, izmantojot dinamisko drošību, kas pastāv, ja darbiniekiem ir pozitīva attieksme pret ieslodzītajiem, kas balstīta uz stingrību un godīgumu, kā arī, ja darbiniekiem ir izpratne par ieslodzīto stāvokli un viņi apzinās risku, ko rada atsevišķi ieslodzītie.

b. Ja tiek izmantotas tehniskas ierīces, piemēram, trauksmes signāls un videonovērošanas kameras, tad tām vienmēr jābūt pielāgotām dinamiskās drošības modelim.

c. Ievērojot vajadzīgo drošību, personas, kas ikdienā kontaktējas ar ieslodzītajiem, cietuma robežās nedrīkst nēsāt ieročus, tostarp arī šaujamo ieročus un stekus.

19. a. Soda izpildes režīms cietumā jāorganizē tādā veidā, lai būtu iespējams ātri reaģēt gadījumā, ja mainās aizsardzības un drošības prasības.

b. Ieslodzīto izvietošana atsevišķos cietumos vai izolētās cietuma daļās jāveic, pamatojoties uz detalizētu riska un vajadzību novērtējumu un to, cik būtiski ieslodzītos ievietot tādā vidē, kas, ņemot vērā viņu vajadzības, visefektīvāk samazinās iespējamās draudus.

c. Īpašs risks un izņēmuma apstākļi, tostarp ieslodzīto lūgumi, var izraisīt atsevišķu ieslodzīto šķirtu turēšanu. Jāveic viss iespējamais, lai no tās izvairītos, bet, ja tas nav iespējams, jāsamazina nošķiršanas ilgums.

20. a. Soda izciešanas režīma visbargāko apstākļu nodaļas jāizmanto tikai galējas nepieciešamības gadījumā, un izvietošana šādās vienībās ir regulāri jāpārskata.

b. Soda izciešanas režīma visbargāko apstākļu nodaļā ieslodzītajiem, kas var uzsākt bēgšanas mēģinājumu vai to realizēt, jānodrošina atšķirīgs soda izpildes režīms atšķirībā no tiem ieslodzītajiem, kas apdraud citus ieslodzītos un/vai cietuma personālu un apmeklētājus.

c. Ņemot vērā ieslodzītā uzvedību un drošības prasības, soda izciešanas režīma visbargāko apstākļu nodaļā soda izpildes režīma laikā jācenšas nodrošināt mierīga gaisotne, jāatļauj saskarsme ieslodzīto starpā, jānodrošina pārvietošanās brīvība vienības iekšienē un jāpiedāvā vairākas nodarbes.

d. Attiecībā uz izturēšanos pret bīstamiem ieslodzītajiem ir jāievēro principi, kas iestrādāti Ieteikumā Nr. R (82) 17 par īpaši bīstamu noziedznieku turēšanu ieslodzījumā un par tiem piemērojamo režīmu."

D. Attiecīgās valsts tiesību akti un prakse

1. Likumi un noteikumi, kas attiecas uz tādu ieslodzīto turēšanu apcietinājumā, kuri notiesāti uz mūžu

63. Līdz pat brīdim, kad 2008. gada 27. novembrī tika veikti grozījumi Sodu izpildes kodeksā (stājās spēkā 2008. gada 23. decembrī), visiem uz mūžu notiesātajiem vismaz pirmie pieci cietumsoda gadi bija jāizcieš soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē (50.⁴ panta 5. daļa). Kopš tā laika attiecīgais laikposms ir vismaz pirmie septiņi cietumsoda gadi.

64. Uz mūžu notiesātie tiek izmitināti atsevišķā cietuma nodaļā ar papildu drošības pasākumiem. Saskarsme ar citiem cietumniekiem nav atļauta. Viņus var turēt vienvietīgās kamerās uz laiku, kas nepārsniedz sešus mēnešus (Sodu izpildes kodeksa 50.⁴ panta 6. daļa).

65. Notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtā cietuma soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē, ir tiesības izmantot gadā trīs ilgstošas satikšanās (no sešām līdz divpadsmit stundām) un četras īslaicīgas satikšanās (no vienas stundas līdz divām stundām), izmantot vienu tālruņa sarunu mēnesī, ne mazāk par stundu pastaigāties vai veikt fiziskus vingrinājumus, saņemt grāmatas no bibliotēkas ar cietuma darbinieku starpniecību un skatīties televīziju (Sodu izpildes kodeksa 50.⁴ panta 9. daļa).

66. Līdz ar 2008. gada grozījumiem Sodu izpildes kodeksa 50. pantā tika iekļauts jauns noteikums, kas noteica, ka

i) notiesāto iesniegumus par jautājumiem, kas saistīti ar brīvības atņemšanas soda izpildes apstākļiem, Iesniegumu likumā noteiktajā kārtībā izskata brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks un

ii) notiesāto iesniegumus par brīvības atņemšanas iestādes administrācijas izdotu administratīvo aktu un faktiskās rīcības apstrīdēšanu izskata Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieks Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

Saskaņā ar skaidrojošo ziņojumu, kas pievienots grozījumiem, šie grozījumi bija nepieciešami, lai izveidotu saskaņotu kārtību ieslodzīto sūdzībām, jo likumā nebija pietiekami skaidri noteikts, ka ieslodzītajiem ar savām sūdzībām vispirms ir jāvērsas pie cietuma priekšnieka (un Ieslodzījuma vietu pārvaldē).

67. Ministru kabineta noteikumi Nr. 73 (2002) (spēkā līdz 2006. gada 2. jūnijam) un Nr. 423 (2006) (spēkā no 2006. gada 3. jūnija) definē brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumus. Tajos nav noteikuma par saslēgšanu roku dzelžos. Tajos nav skaidra aizlieguma sēdēt vai gulēt gultā dienas laikā. Tomēr tajos ir noteikts, ka guļamvieta ir jāuztur atbilstoši “vienotajam paraugam”.

2. Cietumu iekšējie noteikumi, kas attiecas uz ieslodzītajiem, kuri notiesāti uz mūžu

68. Ieslodzījuma vietu pārvalde 2004. gada 29. martā izdeva rīkojumu Nr. 6, tādējādi apstiprinot attiecīgo instrukciju (*Instrukcija par apcietināto un notiesāto uzraudzības kārtību*) (spēkā līdz 2007. gada 28. februārim), saskaņā ar kuru cita starpā visi uz mūžu notiesātie ir jāsaslēdz roku dzelžos vienmēr, kad tiek izvesti no kameras, un viņi ir jākonvoje vismaz diviem cietumsargiem ar suņiem. Tika atļauts veikt divu veidu personas fiziskās pārbaudes: personas pilnīgas fiziskās pārbaudes, attiecīgajai personai prasot pilnīgi izģērbties, un

personas daļējās fiziskās pārbaudes, kad tas netiek pieprasīts. Rīkojumā nebija noteikumu par personas pilnīgo fizisko pārbaūžu piemērošanu uz mūžu notiesātiem ieslodzītajiem.

69. Daugavpils cietuma priekšnieks 2005. gada 4. janvārī izdeva rīkojumu Nr. 2 “Uz mūžu notiesāto uzvedības noteikumi Daugavpils cietumā”. Cita starpā tajā bija šādi noteikumi:

- aizliegums dienas laikā sēdēt vai gulēt gultā;

- pienākums katram ieslodzītajam ikdienas rīta un vakara pārbaūžu laikā nosaukt savu vārdu, uzvārdu un tēvvārdu, personas kodu un Krimināllikuma pantu, saskaņā ar kuru ieslodzītais ir notiesāts;

- aizliegums kustēties “dažādu [drošības] pasākumu laikā kamerā vai citur”, jebkura neatļauta kustība tiktu uzskatīta par uzbrukuma mēģinājumu, uz kuru ir jāreaģē, lietojot īpašos līdzekļus (roku dzelžus, stekus, elektrošoka ierīces, suni vai asaru gāzi); un

- aizliegums bez atļaujas sarunāties, lūkoties apkārt vai kustēties, esot ārpus kameras (cietumsargu un suņa pavadībā).

70. Daugavpils cietuma priekšnieks 2006. gada 6. septembrī izdeva rīkojumu Nr. 75, nosakot uz mūžu notiesāto ieslodzīto dienas kārtību un uzvedības noteikumus (“Daugavpils cietuma notiesāto ar brīvības atņemšanu uz visu mūžu dienas kārtība un uzvedības noteikumi”). Šie noteikumi īpaši neatšķīrās no iepriekšējiem, visi iepriekš minētie noteikumi palika spēkā. Tomēr tajos nebija skaidri iekļauts pieņēmums par uzbrukuma mēģinājumu neatļautas pakustēšanās gadījumā.

71. Ieslodzījuma vietu pārvalde 2006. gada 9. martā pieņēma procedūru Nr. 1/12-1 “Kratīšanas kārtība ieslodzījuma vietās”. Saskaņā ar šo kārtību plānotās kratīšanas kamerās un telpās veic atbilstīgi cietuma priekšnieka izstrādātam grafikam, bet ne retāk kā divreiz mēnesī (5. punkts). Nav līdzīga noteikuma par personas fizisko pārbaūžu biežumu. Tomēr citā noteikumā ir paredzēts, ka neplānotas personas fiziskās pārbaudes un kameras (telpu) kratīšanas veic, “ja ir pamatotas aizdomas par aizliegtu priekšmetu vai vielu vai tādu priekšmetu esamību, ko var izmantot nozieguma veikšanai vai bēgšanas mēģinājumā” (7. punkts). Saskaņā ar šo kārtību ir paredzēti divi personas fiziskās pārbaudes veidi: personas pilnīga fiziskā pārbaude, attiecīgajai personai prasot pilnīgi izģērbties, un personas daļējā fiziskā pārbaude, kad tas netiek pieprasīts (12. punkts). Procedūrā nav noteikts tas, cik bieži ir veicamas personas fiziskās pārbaudes, un tajā nav arī nekādu īpašu noteikumu, kas attiektos uz personas fiziskajām pārbaudēm ieslodzītajiem, kuri notiesāti uz mūžu. Vienīgais ar šo jautājumu saistītais noteikums ir šāds: “Ja personas daļējās fiziskās pārbaudes laikā ieslodzītā uzvedība raisa aizdomas, ir jāveic personas pilnīgā fiziskā pārbaude.” (14. punkts)

3. Administratīvā tiesvedība un tiesu prakse

72. Attiecīgās daļas Administratīvā procesa likumā, kas stājās spēkā 2004. gada 1. februārī, ir apkopotas citā lietā (sk. „Melnītis pret Latviju”, Nr. 30779/05, 24.–26. punkts, 2012. gada 28. februāris). Likums stājās spēkā 2004. gada 1. februārī.

73. Turklāt 2009. gada 19. oktobrī Administratīvā rajona tiesa (lietā Nr. A42519807) pasludināja spriedumu par personas pilnīgu fizisko pārbaudi lietā, kas saistīta ar personu, kura 2006. gadā no 6. oktobra līdz 16. oktobrim bija ieslodzīta Jēkabpils cietuma disciplinārajā kamerā. Rajona tiesa nosprieda, ka, lai konstatētu būtisku cilvēktiesību aizskārumu un sāktu

administratīvajā tiesā tiesvedību saistībā ar valsts iestādes faktisko rīcību, ir jāizvērtē personas pilnīgas fiziskās pārbaudes pamatojums un tas, kā tā ir veikta. Rajona tiesa konstatēja, ka personas pilnīgas fiziskās pārbaudes šajā gadījumā ir bijušas nepamatotas un pazemojošas. Tādējādi tā ir bijusi valsts iestādes prettiesiska faktiskā rīcība. Rajona tiesa piesprieda 1000 Latvijas latu (LVL) (aptuveni 1423 eiro (EUR)) kaitējuma atlīdzību.

74. Pēc šā sprieduma lieta tika izskatīta divās apelācijas tiesās. Vispirms Administratīvā apgabaltiesa spriedumu atstāja spēkā, samazinot kaitējuma atlīdzību līdz LVL 110 (aptuveni EUR 157). Pēc tam Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments nosūtīja lietu atkārtotai izskatīšanai saistībā ar kaitējuma atlīdzības piespriešanu. Administratīvā apgabaltiesa 2011. gada 11. jūlijā pēc lietas otrreizējas izskatīšanas piesprieda LVL 1000 (aptuveni EUR 1423) lielu kaitējuma atlīdzību. Spriedums stājās spēkā 2011. gada 11. augustā.

4. Konstitucionālā tiesvedība un tiesu prakse

75. Attiecīgie Satversmes tiesas likuma noteikumi ir citēti citā lietā (sk. „Grišankova un Grišankovs pret Latviju” (lēm.), Nr. 36117/02, ECT 2003-II (izraksti)). Šajā lietā vissvarīgākais noteikums ir šāds:

19.² pants. Konstitucionālā sūdzība (pieteikums)

“1. Konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt ikviens persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai.”

76. Turklāt būtu jāņem vērā tas, ka saskaņo ar šo likumu tiesību akta interpretācija, ko Satversmes tiesa sniegusi spriedumā (32. panta 2. punkts) vai lēmumā par tiesvedības izbeigšanu (29. panta 2.¹ punkts, spēkā no 2008. gada 14. marta), ir obligāta visām valsts un pašvaldību iestādēm, tostarp tiesām.

77. Satversmes tiesa 2011. gada 8. martā pieņēma lēmumu lietā Nr. 2010-52-03 par noteikumos Nr. 423 (2006) ietvertās normas, ka guļamvietas ir jāuztur atbilstoši “vienotajam paraugam”, atbilstību Satversmei, konkrētāk – tiesībām uz privāto dzīvi. Šī lieta Satversmes tiesā tika sākta pēc Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta pieteikuma. Departaments uzskatīja, ka noteikumos Nr. 423 (2006) ir ietverts aizliegums atgulties (atrasties) gultā dienas laikā un ka šāds ierobežojums ir pretrunā ieslodzītā tiesībām uz privāto dzīvi, ko garantē Satversme.

78. Šīs tiesvedības laikā Ieslodzījuma vietu pārvalde izteica viedokli, ka apstrīdētā norma neļauj ieslodzītajiem atgulties gultā dienas laikā. Savukārt Ministru kabinets iebilda, ka tas nav aizliegts. Tiesībsargs piebilda, ka apstrīdētā norma tiek nepareizi interpretēta un piemērota ieslodzījuma vietās.

79. Pēc iepazīšanās ar dažādajiem valsts iestāžu uzskatiem Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma neliedz ieslodzītajiem dienas laikā atgulties saklātā gultā. Tā nonāca pie šāda secinājuma, izmantojot teleoloģisko interpretācijas metodi. Tiesa norādīja, ka apstrīdētās normas piemērošana ieslodzījuma vietās nav viendabīga. Tomēr tas nav pietiekams pamats šīs normas pasludināšanai par nekonstitucionālu. Ņemot vērā to, ka lieta ir saistīta ar apstrīdētās normas interpretāciju un piemērošanu, tiesvedība Satversmes tiesā tika izbeigta, jo to vairs nebija iespējams turpināt (Satversmes tiesas likuma 29. panta 1. punkta 6) apakšpunkts).

5. Valstī esošo organizāciju ziņojumi par ieslodzījuma režīmu uz mūžu notiesātajiem

80. Latvijas Cilvēktiesību centrs 2006. gadā publicēja monitoringa ziņojumu par slēgtajām iestādēm Latvijā. Saistībā ar situāciju, kādā Daugavpils cietumā atrodas uz mūžu notiesātie, bija šādi konstatējumi:

“Lai iekārtotu atsevišķu nodaļu uz mūžu notiesātajiem, tika pārbūvētas un izremontētas telpas un divos stāvos iekārtotas divvietīgas kameras. Visas kameras ir vienādas: tajās atrodas divas vienstāva gultas, galds, divi krēsli, skapis ar diviem nodalījumiem. Kamerā ir stikla bloku logi, kuriem no iekšpuses priekšā restes. Logi nav atverami, gaisa apmaiņu nodrošina ventilācija. Kameru sienas krāsotas gaišās krāsās, aprīkojums ir jauns. Kamerā ir ar aizslietni nodalīts tualetes pods, kā arī metāla izlietne. Virs izlietnes – spogulis koka rāmī, pie sienas plauktiņš. Apkures sistēma – caurules gar sienu. Šajā nodaļā ir divi cietumam piederoši televizori un viens video magnetofons, ko kameras pēc grafika no rīta saņem un vakarā nodod. Vizītes laikā nodaļā atradās 8 uz mūžu notiesātie. Divi no tiem pēc savas vēlēšanās dzīvo vienā kamerā, pārējie – pa vienam.

Cietums nodrošina šo ieslodzīto kategoriju ar vienotas formas apģērbu, ieskaitot apavus, apakšveļu, zeķes, un visām MK noteikumos paredzētajām higiēnas precēm. Atsevišķos gadījumos pēc notiesātā lūguma administrācija atļauj valkāt kādu personisko apģērbu, piemēram, nodarbojoties ar sportu kamerā, – savu treniņtērpu. Uz mūžu notiesātajiem kontaktu ar tuviniekiem tikpat kā nav. Laikā no 2004. gada oktobra līdz 2005. gada marta vidum bijusi viena īslaicīgā tikšanās un pieteikta viena ilgstošā tikšanās.

Lai dotu iespēju uz mūžu notiesātajiem nopelnīt un pavadīt laiku ārpus kameras, administrācija ir noslēgusi līgumu ar kādu Daugavpils firmu par kartona kastīšu locīšanu. Sākot ar 2005. gada 9. martu, visiem uz mūžu notiesātajiem tiek piedāvāts šis darbs. Daži ir atteikušies strādāt, pēc cietuma administrācijas vārdiem, tāpēc, ka samaksa ir maza un viņiem naudu pārskaita tuvinieki. Notiesātie strādā pa pāriem. Vizītes laikā tika intervēti divi strādājošie pāri. Viens no šiem pāriem darba dēļ atteicās no pastaigas, otrs pāris apgalvoja, ka izmanto iespēju vienu stundu pastaigāties. Pastaigas notiek pa vienam. Uz mūžu notiesātos no kameras izved roku dzelžos divu apsargu un suņa pavadībā. Ar medicīnas darbinieku, kapelānu u. c. (piem., žurnālistiem) viņi var tikt atsevišķā telpā, kurā [kur] viņu sēdvietā norobežota ar restēm, kurās ir durvis un neliels lodziņš. Medicīnas darbinieks var iet aiz šī norobežojuma. Atrodoties šajā telpā, roku dzelži var tikt noņemti.

Pēc cietuma administrācijas vārdiem, visi uz mūžu notiesātie plāno pēc 25 gadu termiņa izciešanas tikt apzēloti un atgriezties brīvībā. Tomēr pašlaik viņiem visiem ir pārkāpumi un disciplinārsodi, kas liedz pāriet no zemākās režīma pakāpes uz vidējo. Kapelāns apmeklē arī uz mūžu notiesātos. No astoņiem šīs kategorijas notiesātajiem ar viņu vēlas tikties septiņi. Tikšanās notiek speciālā telpā, kur notiesātais no kapelāna atdalīts ar restēm. Kapelāns sadarbībā ar cietuma administrāciju vēlas izveidot atsevišķu baznīcas un filmu telpu uz mūžu notiesāto kategorijai.”

81. Saskaņā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes gada atskaiti 2011. gada 31. decembrī Latvijā bija piecdesmit viens uz mūžu notiesāts ieslodzītais. Saskaņā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes sagatavotu publisku ziņojumu par vajadzībām, kuras ir uz mūžu notiesātajiem, 2009. gada 1. septembrī Latvijā bija četrdesmit seši uz mūžu notiesāti ieslodzīti, no kuriem divdesmit divi atradās Daugavgrīvas cietumā. Ziņojuma vajadzībām tika iztaujāti Daugavgrīvas cietumā ieslodzītie. Tika konstatēts, ka viņi dienas pavada, skatoties televīziju, lasot grāmatas, žurnālus un laikrakstus, rakstot vēstules un veicot fiziskus vingrinājumus, un kopumā ir apmierināti ar šīm nodarbēm.

JURIDISKAIS PAMATOJUMS

I. KONVENCIJAS 3. PANTA IESPĒJAMĀIS PĀRKĀPUMS

82. Prasītājs izvirzīja vairākas sūdzības saistībā ar Konvencijas 3. pantu, kurā ir noteikts:

“Nevienu cilvēku nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt.”

83. Pirmkārt, 2005. gada 23 maijā prasītājs izvirzīja un turpmākajā sarakstē precizēja sūdzību par stingro režīmu, kāds Daugavpils cietumā ir uz mūžu notiesātiem ieslodzītajiem. Konkrētāk, viņš sūdzējās par aizliegumu sēdēt gultā dienas laikā, prasību katru dienu atkārtot savu vārdu un uzvārdu, tēvvārdu un Krimināllikuma pantu, saskaņā ar kuru viņš ir notiesāts, par pieņemumu, ka jebkura ieslodzītā kustība pirms atļaujas saņemšanas no cietumsargiem tiek uzskatīta par uzbrukuma mēģinājumu un tiek attiecīgi sodīta, piemērojot īpašos līdzekļus (sitienus ar steku), par suņu izmantošanu ieslodzīto konvojēšanai vienmēr, kad viņi tiek izvesti no kamerām.

84. Otrkārt, 2005. gada 26. septembrī prasītājs iesniedza sūdzību par viņa regulāru pakļaušanu personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm.

85. Treškārt, šajā pašā dienā prasītājs sūdzējās, ka esot ilglaicīgi turēts kamerā atšķirti. Viņš paziņoja, ka kopā ar citu ieslodzīto viņš kamerā esot atradies tikai 2005. gadā no 28. februāra līdz 4. aprīlim.

86. Valdība šos apgalvojumus apstrīdēja.

A. Pieņemamība

1. Pušu iesniegumi

87. Valdība paziņoja, ka prasītājs nav izmantojis visas Administratīvā procesa likuma un Satversmes tiesas likuma nodrošinātos aizsardzības līdzekļus. Tā uzskatīja, ka šajos tiesību aktos garantētie aizsardzības līdzekļi ir bijuši efektīvi, pieejami un nodrošinātu atbilstošu iespēju veiksmīgi risināt jautājumu.

a) Administratīvās tiesas

88. Valdība paziņoja, ka prasītājam bija jāvēršas administratīvajā tiesā, ja viņš uzskatīja, ka cietuma režīms, personas pilnīga fiziskā pārbaude, atšķirtība Daugavpils cietumā būtiski aizskar viņa cilvēktiesības (valsts iestādes prettiesiska faktiskā rīcība). Valdība to pamatoja ar informāciju, ko 2010. gada 11. augustā bija sniedzis Augstākās tiesas Senāts, un šajā dokumentā cita starpā bija paskaidrots:

“Ieslodzītais var administratīvajās tiesās apstrīdēt (...) cietuma administrācijas darbības (darbību vai bezdarbību) kā valsts iestādes faktisko rīcību, kas būtiski aizskar viņa cilvēktiesības. Ja uz mūžu notiesātā ieslodzītā cietuma režīms būtiski aizskar viņa cilvēktiesības, tad pieteikums par šādām darbībām ir administratīvās tiesas jurisdikcijā.

Tomēr cietuma administrācijas lēmums apstiprināt cietuma iekšējos noteikumus, kas jāievēro ieslodzītajam, izciešot sodu, nevar būt atsevišķs jautājums, lai vērstos administratīvajā tiesā. Šāds lēmums ir iekšējs lēmums un noteikumi, ar kuriem ieslodzītajiem tiek noteikta dienas kārtība un tiek reglamentēta ieslodzīto uzvedība, ir iekšējie normatīvie akti. Iekšējos lēmumus administratīvajās tiesās apstrīdēt nevar (...)

Tomēr tas nenozīmē, ka administratīvās tiesas nevar vajadzības gadījumā izvērtēt iekšējā normatīvā akta ietekmi uz ieslodzītajiem, šāda izvērtēšana gan var notikt, tikai ņemot vērā faktiskos apstākļus, nevis *in abstracto*. Tas nozīmē, ka, ja ieslodzītais iesniegtu pieteikumu (...) par valsts iestādes administratīvu aktu vai faktisko rīcību, kas ir veikta, pamatojoties uz iekšēju normatīvu aktu, tad administratīvās tiesas (...) cita starpā izvērtētu, vai attiecīgie iekšējie noteikumi ir tiesiski un piemērojami.”

89. Valdība atsaucās arī uz informāciju, kura saņemta no Latvijas Augstākās tiesas un kurā norādīts, ka Administratīvā rajona tiesa 2007. gadā pēc būtības ir izskatījusi aptuveni desmit lietas saistībā ar valsts iestādes faktisko rīcību cietumos. Valdība minēja konkrētu piemēru,

kas saistīts ar personas pilnīgu fizisku pārbaudi ieslodzījuma vietā: Administratīvā rajona tiesa 2009. gada 19. oktobra lēmumā konstatēja, ka ieslodzītā personas pilnīgas fiziskās pārbaudes katru dienu ir prettiesiskas un piešķirta LVL 1000 kaitējuma atlīdzību (sk. 73. punktu iepriekš).

90. Valdība atzina, ka prasītājs šajā gadījumā bija iesniedzis pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā. Tomēr tā apgalvoja, ka viņš nav konkrēti norādījis, par kādu valsts iestādes faktisko rīcību viņš ir iesniedzis sūdzību. Viņš arī neiesniedza sūdzību par 2007. gada 11. maija lēmumu, un tāpēc pats ir atbildīgs par nespēju ievērot valsts procesuālos noteikumus. Vienlaikus valdība atzina, ka rīkojums Nr. 2 un rīkojums Nr. 75 principā nebija piekritīgi izskatīšanai administratīvajā tiesā, ja vien attiecīgā persona neprecizēja, kā tieši attiecīgā darbība ir aizskārusi viņa/viņas likumīgās tiesības un intereses.

91. Prasītājs nepiekrita. Viņš uzskatīja, ka administratīvās tiesas nav uzskatāmas par efektīvu aizsardzības pasākumu saistībā ar viņa sūdzībām attiecīgajā laikā. Šajā saistībā viņš norādīja uz Augstākās tiesas Senāta Administratīvā departamenta 2006. gada 29. augusta lēmumu (lieta Nr. SKA-498) un piebilda, ka tas bija pirmais lēmums, kad tika atzītas ieslodzītā tiesības administratīvajā tiesā pārsūdzēt Ieslodzījuma vietu pārvaldes pieņemtos lēmumus, ja ir noticis cilvēktiesību "būtisks aizskārumš". Pirms tam par vienīgo atbilstošu aizsardzības līdzekli tika uzskatīta jautājuma risināšana saskaņā ar Sodū izpildes kodeksu (sūdzība cietuma administrācijai). Turklāt prasītājs uzsvēra, ka jaunie tiesību akti vai jebkāda informācija par tiesību aktu grozījumiem, kā arī par vēlāku tiesu praksi tādiem ieslodzītajiem kā viņam nebija pieejami.

92. Savos papildu apsvērumos valdība atzina, ka pastāvošā prakse cietumos nav pēkšņi mainījies pēc tam, kad 2004. gada 1. februārī stājās spēkā Administratīvā procesa likums. Tomēr tā uzskatīja, ka ar šo likumu ir ieviesti efektīvi aizsardzības līdzekļi, kas dod iespēju personām, piemēram, prasītājam, apstrīdēt prettiesisku cietuma administrācijas rīcību. Lai pamatotu šo argumentu, valdība atsaucās uz diviem spriedumiem administratīvajās tiesās. Pirmo 2005. gada 7. decembrī pieņēma Administratīvā rajona tiesa (lieta Nr. A42278805), ar kuru tā uzdeva Ieslodzījuma vietu pārvaldei nodrošināt, ka ieslodzītais saņem personiskās higiēnas piederumus. Otro 2006. gada 23. maijā (lieta SKA 300) pieņēma Augstākās tiesas Senāta Administratīvais departaments saistībā ar sūdzību par atteikšanos atļaut ikdienas pastaigu svaigā gaisā. Senāts konstatēja, ka, "lai pieņemtu izskatīšanai administratīvajā tiesvedībā valsts iestādes aktu vai faktisko rīcību *vis-à-vis*, *inter alia* personām, kam atņemta brīvība, ir svarīgi noteikt, vai attiecīgais akts vai faktiskā rīcība ir radījusi būtisku cilvēktiesību aizskārumu". Šajā lietā Augstākās tiesas Senāts neņēma vērā divu zemākās instances administratīvo tiesu secinājumu, ka visas sūdzības, ko izraisa valsts iestādes faktiskā rīcība, ir jāizskata atbilstoši "subordinācijas kārtībai", t. i., iesniedzot sūdzību hierarhijā vienu pakāpi augstākstāvošai iestādei, nevis administratīvā tiesvedībā.

93. Turklāt valdība norādīja uz sešiem citiem valsts tiesu prakses piemēriem. Pirmais no tiem attiecās uz administratīvo tiesvedību saistībā ar ieslodzījuma apstākļiem (nepietiekams apgaismojums, nav izlietnes, tualete nav nošķirta no pārējās kameras daļas) 2006. gadā no 6. oktobra līdz 16. oktobrim disciplinārajā kamerā Jēkabpils cietumā (lieta Nr. A42645308). Pirmās instances tiesa 2009. gada 15. jūnijā noraidīja sūdzību pēc būtības, bet 2011. gada 8. jūlijā Administratīvā apgabaltiesa atcēla šo lēmumu un sprieda, ka sūdzība ir pamatota, konstatējot, ka ir noticis būtisks sūdzētāja cilvēktiesību aizskārumš, un piešķirta LVL 200 kaitējuma atlīdzību. Augstākās tiesas Senāta Administratīvais departaments 2012. gada 11. maijā konstatēja, ka piesprietā atlīdzība par kaitējumu ir nepietiekama, un norādīja, ka

“Izspriežot lietas, kas saistītas ar apstākļiem ieslodzījuma vietās, Senāts ir novērojis, ka, neskatoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas konsekvento praksi par to, kādi apstākļi uzskatāmi par neatbilstošiem Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pantam (cietsirdīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegums), administratīvo tiesu stabilajai praksei, kā arī Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai secinājumiem kopš pirmajām vizītēm 1999. gadā, valsts atturas no daudzkārt konstatēto problēmu kompleksas risināšanas (..) Senāta ieskatā, Latvijā lielāku nozīmi atlīdzinājuma apmēra noteikšanā iegūst preventīvā funkcija, lai valsts pēc iespējas drīzāk novērstu līdzīgu gadījumu atkārtāšanos.”

Senāts lietu daļā, kas attiecas uz morālā kaitējuma atlīdzību, nosūtīja jaunai izskatīšanai.

94. Otrais, trešais un ceturtais spriedums attiecās uz pretiesisku faktisko rīcību saistībā ar ieslodzīto saraksti (lieta Nr. A42306606 un Nr. A42424207) un pasta piegādi (lieta Nr. A42491406). Galīgie spriedumi, izvērtējot šīs lietas pēc būtības, tika pasludināti attiecīgi 2011. gada 7. novembrī, 2007. gada 30. jūlijā un 2009. gada 6. aprīlī.

95. Piektais un sestais spriedums attiecās uz pretiesiskiem cietumā piemērotiem disciplinārsodiem (lieta Nr. A42554906 un Nr. A42456306). Galīgie spriedumi, izvērtējot šīs lietas pēc būtības, tika pasludināti attiecīgi 2008. gada 16. jūnijā un 2008. gada 18. janvārī.

96. Atbildot uz valdības papildu apsvērumiem, prasītājs piebilda, ka personas pilnīgas fiziskās pārbaudes un cietuma administrācijas cita faktiskā rīcība notika saskaņā ar tiesību aktos noteikto kārtību, noteikumiem un cietuma iekšējiem noteikumiem un nevienā no šiem aktiem nebija paredzētas tiesības iesniegt sūdzību administratīvajā tiesā par administrācijas rīcību. Sodū izpildes kodeksa normas kā *lex specialis* tika uzskatītas par augstākām par Administratīvā procesa likuma normām. Prasītājs paziņoja, ka pretrunas starp šiem likumiem ir novērstas tikai ar 2008. gada grozījumiem (sk. 66. punktu iepriekš), kas skaidri nosaka ieslodzītā tiesības apstrīdēt cietuma administrācijas faktisko rīcību un kārtību, kādā tas darāms, atsaucoties uz Administratīvā procesa likumu.

97. Turklāt prasītājs paziņoja, ka 2005. un 2006. gadā administratīvo tiesu prakse saistībā ar ieslodzījuma apstākļiem un kaitējuma atlīdzību bija pretrunīga. Viņš uzskatīja, ka ieslodzīto iespējas aizsargāt savas tiesības cietumos tika nodrošinātas praksē tikai pēc 2007. gada līdz ar Augstākās tiesas Senāta Administratīvā departamenta (kā augstākās instances tiesas) spriedumiem. Prasītājs norādīja, ka valdības citētie lēmumi attiecās uz laikposmu pēc 2007. gada un pierāda, ka šie jautājumi līdz tam laikam pirmās instances tiesās nav bijuši viennozīmīgi atrisināti.

98. Visbeidzot valdība iesniedza skaidrojošo ziņojumu, kas pievienots 2008. gada grozījumiem Sodū izpildes kodeksā, un paziņoja, ka šie grozījumi tikai precizēja piemērojamo kārtību (sk. 66. punktu iepriekš). Prasītājs nepiekrita un paziņoja, ka tikai pēc šiem grozījumiem administratīvās tiesas ir iespējams uzskatīt par efektīvu aizsardzības līdzekli, citādi šādi grozījumi nebūtu vajadzīgi. Pamatojot savu argumentu, prasītājs iesniedza Augstākās tiesas sagatavotu valsts tiesu prakses apkopojumu un analīzes ziņojumu par administratīvo tiesību jēdziena “valsts iestādes faktiskā rīcība” definēšanu un interpretēšanu (sk. „Melnītis pret Latviju”, minēta iepriekš, 28. punkts).

b) Satversmes tiesa

99. Valdība uzskatīja, ka aizliegums sēdēt vai gulēt gultā bija aizgūts no normatīvā akta – noteikumiem Nr. 423. Līdzīgi tā arī argumentēja, ka prasītāja nošķiršana izrietēja no normatīvā akta – Sodū izpildes kodeksa 50.⁴ panta. Valdības ieskatā prasītājam, ja viņš uzskatīja, ka šīs normas pārkāpj Konvencijas 3. pantu, bija jāiesniedz sūdzība Satversmes

tiesā par šo tiesību normu atbilstību tiesību aktiem ar lielāku juridisko spēku. Valdība atsaucās uz Tiesas lēmumu lietā „Grišankova un Grišankovs” (minēta iepriekš), kurā Tiesa bija nospriedusi, ka vēršanās Satversmes tiesā ir efektīvs aizsardzības līdzeklis. Valdība uzsvēra, ka Satversmes tiesas veikta tiesību normu interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību iestādēm.

100. Prasītājs nepiekrita. Saistībā ar aizliegumu dienas laikā sēdēt vai gulēt gultā viņš vērsa Tiesas uzmanību uz Satversmes tiesas 2011. gada 8. marta lēmumu izbeigt tiesvedību līdzīgā lietā (sk. 77. punktu iepriekš). Viņš uzsvēra, ka šis aizliegums, kas esot ietverts noteikumos Nr. 423, cietumos ir ticis nepareizi interpretēts un piemērots, sava argumenta pamatošanai viņš atsaucās uz Satversmes tiesas lēmumu. Viņam nebija jāpārlicinās, ka attiecīgais aizsardzības līdzeklis nav izmantojams, jo norma kā tāda ir atzīta par Satversmei atbilstošu.

101. Papildu apsvērumos valdība uzsvēra, ka vēršanās Satversmes tiesā ir arī efektīvs aizsardzības pasākums apstākļos, kad runa ir par tiesību normas interpretēšanu, ne tikai lietās, kas attiecas uz normu atbilstību Satversmei. Šajā saistībā tā atsaucās uz diviem Satversmes tiesas lēmumiem, kuros tā atzina normas par Satversmei atbilstošām un sniedza interpretāciju 2011. gada 11. maija spriedumā (lieta Nr. 2010-55-0106) un 2010. gada 8. jūnija lēmumā par tiesvedības izbeigšanu (lieta Nr. 2009-115-01). Valdība norādīja, ka Satversmes tiesas sniegtā interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību iestādēm.

102. Atbildot uz valdības papildu apsvērumiem, prasītājs palika pie sava uzskata, ka, piemērojot tiesību normu, viņa tiesības ir tikušas pārkāptas.

2. Tiesas vērtējums

103. Tiesa sākumā norāda, ka, lai gan prasītājs, kas ir uz mūžu notiesāts, savus ieslodzījuma apstākļus Daugavpils cietumā ir aprakstījis trīs atsevišķās sūdzībās, kas ir iesniegtas Tiesā vairāk nekā viena gada laikposmā, tās tiks izskatītas kopā, jo, lai izvērtētu, vai valsts ievēro Konvencijas 3. pantu, liela nozīme ir to kopīgajai ietekmei, kā arī konkrētām prasītāja izvirzītām sūdzībām (sk. „*Dougoz pret Grieķiju*”, Nr. 40907/98, 46. punkts, ECT 2001-II). Tāpēc Tiesa izvērtēs, vai valdības piedāvātie aizsardzības līdzekļi attiecībā uz visām sūdzībām kopā ir bijuši efektīvi un pieejami prasītājam attiecīgajā laikā.

104. Tiesa norāda uz piemērojamiem principiem saistībā ar visu valsts nodrošināto aizsardzības līdzekļu izmantošanu, konkrētāk, saistībā ar sūdzībām par Konvencijas 3. panta pārkāpumiem (sk. „*Melnītis pret Latviju*”, Nr. 30779/05, 46.–48. un 50. punkts, 2012. gada 28 februāris). Konvencijas 35. panta 1. punkta mērķis ir dot dalībvalstīm iespēju novērst vai labot to iespējamus pārkāpumus, pirms tie tiek iesniegti izskatīšanai Tiesā. Tomēr pienākums izmantot visus valstī pastāvošos aizsardzības līdzekļus attiecas tikai uz to līdzekļu izmantošanu, kas varētu būt efektīvi un pieejami, proti, to pastāvēšana ir pietiekami droša un tie var vērst par labu iespējamo Konvencijas pārkāpumu.

a) Administratīvās tiesas

105. Tiesa konstatē, ka valdība ir paziņojusi, ka šajā gadījumā vēršanās administratīvajās tiesās ir efektīvs aizsardzības līdzeklis saistībā ar prasītāja sūdzībām. Tiesa atzīst, ka laikā, kad tika iesniegtas prasītāja sūdzības, administratīvās tiesas Latvija bija darbojušās vienu vai divus gadus. Valdība, lai izpildītu tās pienākumu pierādīt jaunizveidotā aizsardzības līdzekļa teorētisko un faktisko efektivitāti, iesniedza informāciju par vairākiem administratīvo tiesu spriedumiem un lēmumiem. Tomēr prasītājs uzstāja, ka laikā, kad viņš iesniedza sūdzības,

Sodu izpildes kodeksā noteiktajai kārtībai (sūdzības iesniegšana cietuma administrācijai) bija lielāks juridiskais spēks par daudz vispārīgākajiem Administratīvā procesa likuma noteikumiem, jo Sodu izpildes kodekss tika uzskatīts par *lex specialis*. Viņš apgalvoja, ka šis jautājums tika atrisināts tikai ar Sodu izpildes kodeksa grozījumiem 2008. gadā.

106. Tiesa jau ir norādījusi, ka jēdziens “valsts iestādes faktiskā rīcība” administratīvajās tiesās attiecīgajā laikā netika piemērots konsekventi (sk. „Melnītis”, minēta iepriekš, 51. punkts). Kaut gan šajā gadījumā valdība ir papildus iesniegusi vēl divus attiecīgajā laikposmā pieņemtus administratīvo tiesu lēmumus, Tiesa šajā lietā tos neuzskata par pietiekamu pierādījumu. Pirmajā lēmumā rajona tiesa neiedziļinājās jēdzienā par “valsts iestādes faktisko rīcību” un neveica “būtiska aizskāruma” pārbaudi, tā tikai uzdeva Ieslodzījuma vietu pārvaldei nodrošināt, lai ieslodzītais saņemtu higiēnas piederumus, uz kuriem tam faktiski bija tiesības saskaņā ar valsts tiesību aktiem. Otrā lēmuma gadījumā, kaut gan Augstākās tiesas Senāts atsaucās uz “būtiska aizskāruma” pārbaudi, šī pārbaude praksē netika veikta, tajā vienkārši tika atcelti acīmredzami kļūdainie divu zemākas instances administratīvo tiesu secinājumi (līdzīgi kā lietā „Stāmers”, ko Tiesa izvērtēja saistībā ar iepriekš minēto lietu „Melnītis”).

107. Lai gan Tiesa var pieņemt, ka Augstākās tiesas Senāts saistībā ar šo lietu ir precīzāk definējis administratīvo tiesu veicamās izskatīšanas jomu, tomēr valdības paziņojums par to, ka administratīvās tiesas izskata ieslodzīto sūdzības par cietuma iekšējo noteikumu piemērošanu (sk. 88. punktu iepriekš), neatbilst patiesībai vismaz attiecībā uz administratīvo tiesu lēmumiem, kas pieņemti saistībā ar prasītāju. Tiesa konstatē, ka saistībā ar šo konkrēto lietu administratīvām tiesām bija salīdzinoši formāla nostāja, nepieņemot prasītāja sūdzības izskatīšanai (sk. 29., 31. un 33. punktu iepriekš) un pieprasot iesniegt vairāk informācijas, kaut gan fakti par viņam piemēroto režīmu bija atspoguļoti pietiekami skaidri (sk. 28. punktu iepriekš). Šādos apstākļos Tiesa nevar prasītājam par sliktu skaidrot to, ka viņš nepārsūdzēja 2007. gada 11. maija lēmumu.

108. Tiesa konstatē, ka prasītājs bija izskaidrojis savas sūdzības valsts tiesām trīs atsevišķos gadījumos (2006. gada 27. decembrī un 2007. gada 24. janvārī pirmās instances tiesā un 2007. gada 12. februārī – apelācijas tiesā), tās netika izskatītas pēc būtības, bet tika noraidītas nepietiekamā faktu apjoma dēļ. 2007. gada 11. maija lēmums nebija lēmums pēc būtības, tika nolemts “pieteikuma iesniedzēja sūdzības uzskatīt par neiesniegtām”, kas ir īpaši pārsteidzoši, jo prasītājs sūdzības bija aprakstījis diezgan sīki. Ņemot vērā to, ka administratīvās tiesas nepieņēma šādas sūdzības izskatīšanai, jo vēlējās precīzāku informāciju, Tiesa var secināt tikai to, ka praktiski attiecīgajā laikā un, ciktāl tas attiecas uz šo prasītāju, administratīvās tiesas pietiekami precīzi nepiemēroja jēdzienu “valsts iestādes faktiskā rīcība” un neveica “būtiska aizskāruma” pārbaudi.

109. Turklāt Tiesa konstatē, ka prasītāja sūdzības par viņa nošķiršanu un personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm izskatīja Tieslietu ministrija (sk. 14. un 23. punktu iepriekš), Daugavpils cietuma administrācija (sk. 15. punktu iepriekš), Ieslodzījuma vietu pārvalde (sk. 16., 17. un 24. punktu iepriekš) un prokuratūra (sk. 26. punktu iepriekš). Nevienā no atbildēm nebija nevienas norādes, ka prasītājs varētu saistībā ar šiem jautājumiem vērsties administratīvajās tiesās. Ņemot vērā to, ka attiecīgajā laikā valsts iestādes pašas neuzskatīja, ka prasītāja sūdzības varētu izskatīt administratīvajās tiesās, Tiesa nevar šajā jautājuma pieņemt citu nostāju.

110. Ņemot vērā šos apstākļos, Tiesa nav pārliccināta, ka vēršanās administratīvajās tiesās par ieslodzījuma apstākļiem uz mūžu notiesātiem, tostarp cietuma režīmu, nošķiršanu un personas

pilnīgām fiziskām pārbaudēm, bija uzskatāma par aizsardzības līdzekli laikā, kad prasītājs iesniedza sūdzību Tiesai.

111. Tomēr Tiesa nevar nepievērst uzmanību Sodu izpildes kodeksa 2008. gada grozījumiem (sk. 66. punktu iepriekš) un turpmākajai administratīvo tiesu praksei (sk. 73. un 74. punktu iepriekš), ko uzsvērušas šīs lietas puses. Neatkarīgi no tā, kāds ir bijis šo tiesību akta grozījumu mērķis, par kuru pusēm ir atšķirīgi uzskati, Tiesa norāda, ka pēc tiem bija 2009. gada 19. oktobra spriedums (lietā Nr. A42519807), kurā pirmās instances administratīvā tiesa piemēroja jēdzienu “valsts iestādes faktiskā rīcība” un “būtiska aizskārums” pārbaudi saistībā ar aizturētā sūdzību par personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm. Šo spriedumu pēc tam ir atstājušas spēkā divas augstākas instances tiesas, tas ir stājies spēkā, un attiecīgā persona ir saņēmusi atlīdzību par kaitējumu. Turklāt Tiesa ņem vērā Senāta konstatējumu 2012. gadā, ka administratīvo tiesu prakse saistībā ar ieslodzījuma apstākļiem ir bijusi konsekventa (sk. 93. punktu iepriekš), un šo paziņojumu apstiprina arī vairāki administratīvo tiesu lēmumu un spriedumu piemēri (sk. 94. punktu iepriekš).

112. Tiesa ar gandarījumu norāda uz to, ka kopš 2008. gada 23. decembra ir uzlabojusies piemērojamo tiesību aktu skaidrība un arī ar tiem saistītā valsts tiesu prakse. Tomēr šīs pārmaiņas ir notikušas pēc tam, kad tika pieņemti attiecīgie valsts iestāžu lēmumi attiecībā uz prasītāju, un Tiesa uzskata, ka tās saistībā ar šo lietu nav būtiskas.

b) Satversmes tiesa

113. Tiesa jau ir pārbaudījusi Satversmes tiesā izskatāmo lietu jomu Latvijā un norādījusi, ka tā *inter alia* izskata personu sūdzības, kas iesniegtas, lai apstrīdētu tiesību normas konstitucionalitāti vai tās atbilstību tiesību normai ar lielāku juridisko spēku. Personas sūdzību par tiesību normas neatbilstību var iesniegt tikai tad, ja persona uzskata, ka šī norma pārkāpj viņa/viņas pamattiesības, kas garantētas Satversmē. Tāpēc personas konstitucionālā sūdzība nevar būt efektīvs aizsardzības līdzeklis, ja iespējamais pārkāpums ir noticis tādas tiesību normas nepareizas interpretācijas dēļ, kas pēc sava satura nav nekonstitucionāla (sk. „Liepājnieks pret Latviju” (lēm.), Nr. 37586/06, 73. punkts, 2010. gada 2. novembris).

114. Šajā lietā valdība paziņoja, ka vēršanās Satversmes tiesā ir efektīvs aizsardzības līdzeklis gadījumos, kad ir runa par tiesību normas interpretāciju. Tomēr Tiesa uzskata, ka attiecīgās normas formulējums Satversmes tiesas likumā nepārprotami dod tiesības iesniegt konstitucionālu sūdzību tikai gadījumos, kad persona uzskata, ka tiesību norma ir pretrunā tiesību normai ar lielāku juridisko spēku (sk. 75. punktu iepriekš).

115. Tiesa norāda, ka prasītāja sūdzība par aizliegumu sēdēt vai gulēt gultā dienas laikā nav saistīta ar tiesību normas neatbilstību citai tiesību normai ar lielāku juridisko spēku. Kā Satversmes tiesa konstatēja lietā Nr. 2010-52-03, noteikumos Nr. 423 nav šāda aizlieguma (sk. 77. punktu un turpmākos punktus iepriekš) un tāpēc nevar runāt par jebkādas pretrunas esamību. Runa bija par tiesību normas interpretāciju un piemērošanu, un, ņemot vērā šos apstākļus, Tiesa uzskata, ka prasītājam nebija jāizmanto šis ieteiktais aizsardzības līdzeklis. Lai nonāktu pie šā secinājuma, Tiesa ņēma vērā Satversmes tiesas praksi izbeigt tiesvedību un neizskatīt lietu pēc būtības gadījumos, kad nav jautājumu par normu atbilstību vai “konstitucionalitāti”.

116. Līdzīgi ir arī gadījumā ar iespējamo prasītāja nošķiršanu, viņa sūdzība ir saistīta ar attiecīgās normas piemērošanu, jo saskaņā ar viņa paziņoto viņš kamerā bijis ieslodzīts viens

pats ilgāk par sešiem mēnešiem. Šādos apstākļos viņam nebija pienākuma izmantot valdības ieteikto aizsardzības līdzekli.

c) Atzinums

117. Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, Tiesa secina, ka prasītāja sūdzību saistībā ar Konvencijas 3. pantu nevar noraidīt saskaņā ar Konvencijas 35. panta 1. un 4. punktu visu valsts sniegto aizsardzības līdzekļu neizmantošanas dēļ; Tiesa noraida valdības iepriekš izteiktos iebildumus šajā saistībā. Prasītāja sūdzības arī nav acīmredzami nepamatotas Konvencijas 35. panta 3. punkta a) apakšpunkta izpratnē un nav nepieņemamas kāda cita iemesla dēļ. Tāpēc tās ir jāpasludina par pieņemamām.

B. Lietas būtība

1. Pušu iesniegumi

118. Pirmkārt, prasītājs sūdzējās par stingro režīmu, kāds Daugavpils cietumā tiek piemērots uz mūžu notiesātajiem un kas ir noteikts ar iekšējiem cietuma noteikumiem, kurus viņš uzskata par prettiesiskiem. Saskaņā ar šiem noteikumiem viņam netika ļauts sēdēt vai gulēt gultā dienas laikā. Attiecīgajā tiesību aktā (noteikumos Nr. 423) šāda aizlieguma nebija. Atbildot uz valdības paziņoto (sk. 123. punktu turpmāk), prasītājs norādīja, ka atpūtas telpas ir pieejamas tikai kopš 2008. gada jūlija, kad beidzās būvdarbi uz mūžu notiesāto nodaļā Daugavpils cietumā. Viņš apgalvoja, ka suņi viņa konvojēšanai Daugavpils cietuma teritorijā tika izmantoti līdz 2007. gadam, un viņš to uzskatīja par pārlieku stingru drošības pasākumu.

119. Otrkārt, prasītājs paziņoja, ka personas pilnīgas fiziskās pārbaudes, kurām viņš tika pakļauts ik nedēļu Daugavpils cietumā, ir pretrunā Konvencijas 3. pantam. Šo pārbaudu laikā viņam tika dots rīkojums izģērbties un ieņemt dažādas pazemojošas pozas, tostarp pacelt uz augšu un demonstrēt ģenitālijas no septiņu līdz divpadsmit cietumsargu, citu ieslodzīto un īpaši mācīta suņa klātbūtnē. Viņš paziņoja, ka ne reizi šo pārbaudu laikā nav atrasti nekādi aizliegti priekšmeti un ka viņš tām nekad nav pretojies. Prasītājs norādīja, ka īpaši mācīta konvoja suņa klātbūtne personas pilnīgās fiziskās pārbaudēs jau tāpat apsargātā vidē ir bijusi nepamatota un ir uzskatāma par pārmērīgu drošības pasākumu.

120. Turklāt prasītājs uzsvēra, ka viņš tika mutiski iebildis pret to, kā šīs pārbaudes tiek veiktas: tas tika maldīgi uzskatīts par pretošanos, uz kuru reaģējot tika lietoti īpašie līdzekļi (vairāku roku dzelžu izmantošana, sitiens ar stekiem, elektrošoka izmantošana un spārdīšana), un viņam tika piemēroti disciplinārsodi (piemēram, atsevišķs ieslodzījums). Prasītājs paziņoja, ka sišanas laikā bieži zaudējis samaņu, kuru pēc tam atguvis kamerā, parasti atklājot, ka pilnīgi izģērbts guļ uz grīdas.

121. Prasītājs uzstāja, ka, kamēr viņš bija ieslodzīts atsevišķi un kamēr viņš cietumā strādāja, viņš tika pakļauts personas pilnīgai fiziskai pārbaudei vismaz reizi dienā. Viņš to uzskatīja par pārmērību, jo atsevišķā ieslodzījuma laikā viņam nebija kontakta ar citiem ieslodzītajiem un darba laikā viņš nepameta cietuma teritoriju. Faktiski viņš pārtrauca strādāt, jo uzskatīja šīs pārbaudes par pazemojošām.

122. Treškārt, prasītājs paziņoja, ka viņš tika kamerā izmitināts viens pats ilgāk par sešiem mēnešiem. Viņš paziņoja, ka būtībā viņš tikai vienreiz ir ticis izmitināts kamerā kopā ar citu ieslodzīto – 2005. gadā no 28. februāra līdz 4. aprīlim. Šajā laikā viņš tika pakļauts personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm katru dienu un šīs pārbaudes notika viņa kameras biedra

klātbūtnē. Viņi nolēma iebilst pret izmitināšanu vienā kamerā, jo šīs pārbaudes bija pazemojošas.

123. Valdība sākotnēji paziņoja, ka prasītāja režīma nosacījumi nav pārsnieguši noteikto minimālo robežu, lai būtu uzskatāmi par tādiem, uz ko attiecināms Konvencijas 3. pants. Tā paziņoja, ka būvdarbi Daugavpils cietuma uz mūžu notiesāto nodaļā tika pabeigti 2008. gada jūlijā. Valdība paziņoja, ka prasītājs varēja piedalīties atpūtas un izglītības nodarbēs, piemēram, doties pastaigā (vienu stundu), izmantot vingrošanas zāli ar televizoru (pusotru stundu), izmantot datortelpu (pusotru stundu) un bibliotēku. Turklāt viņam tika piedāvāta iespēja cietumā strādāt, bet, tā kā viņš bieži atteicies dažādu iemeslu dēļ doties uz darbu, viņš tika atlaists. Valdība arī paziņoja, ka pastāvīga konvojēšanas suņu izmantošana tika pārtraukta 2007. gadā un ka tagad “tie tiek izmantoti tikai ārkārtas gadījumos”. Turklāt darbu ir sākušas speciālistu grupas, kas veic uz mūžu notiesāto individuālo riska novērtējumu.

124. Otrkārt, valdība paziņoja, ka kratīšanas, tostarp personas pilnīgas fiziskās pārbaudes, ir vajadzīgas, lai cietumā nodrošinātu vispārēju kārtību un drošību, tostarp notiesāto personu drošību, un novērstu kriminālnoziedzumus. Tā uzskatīja, ka personas pilnīga fiziskā pārbaude nav uzskatāma par prettiesisku vai pazemojošu. Valdība atsaucās uz cietuma iekšējiem noteikumiem (sk. 68. un 71. punktu iepriekš) un norādīja, ka Daugavpils cietumā “uz mūžu notiesāto ieslodzīto pārbaudes tiek veiktas saskaņā ar Daugavpils cietuma [priekšnieka] apstiprinātu grafiku vismaz divas reizes mēnesī, personas pilnīgas fiziskās pārbaudes tiek veiktas tam īpaši paredzētā telpā vai cietuma kamerā, ja vien tajā nav citu ieslodzīto”. Tomēr valdība nespēja iesniegt plašāku informāciju par pārbažu biežumu un to, kā ir veiktas prasītāja personas pilnīgas fiziskās pārbaudes Daugavpils cietumā laikposmā no 2004. gada līdz 2008. gadam, jo ir beidzies tālāka dokumentu glabāšanas termiņš. Vienlaikus tā neapstrīdēja to, ka šādas pārbaudes tiek veiktas regulāri, vien norādīja uz pretrunām prasītāja paziņojumos par to regularitāti. Savā iesniegumā valdība norādīja, ka prasītājs sākotnējā iesniegumā bija norādījis, ka personas pilnīgas fiziskās pārbaudes tika veiktas reizi desmit dienās no piecu līdz desmit cietumsargu klātbūtnē, bet vēlākos iesniegumos viņš bija rakstījis par pārbažu veikšanu reizi nedēļā no septiņu līdz divpadsmit cietumsargu klātbūtnē. Valdība nepiekrita tam, ka prasītājs nav izrādījis fizisku pretošanos vai ka pārbaudēs nav atrasti aizliegti objekti. Attiecībā uz 2009. gadu valdība paziņoja, ka prasītājs ir ticis pakļauts trim personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm.

125. Valdība atzina, ka pret prasītāju ir izmantoti īpašie līdzekļi (roku dzelži), bet apgalvoja, ka tie ir izmantoti tikai tad, “kad viņš atteicās pakļauties likumīgām prasībām”, kuras izvirzīja Daugavpils cietuma administrācija. Valdība paziņoja, ka “ņemot vērā prasītāja personību, viņa bīstamo un vardarbīgo izturēšanos pret citiem ieslodzītajiem un cietuma darbiniekiem visu laiku, ko viņš pavadīja Daugavpils cietumā, viņa nolūku izbēgt, kā arī prasītāja principiālo nostāju, regulāri atsakoties pakļauties pārbaudēm, lai nodrošinātu kārtību un drošību cietumā, cietuma administrācijai bija jāizmanto fizisks spēks un īpašie līdzekļi (roku dzelži, sitieni ar steku) (..) un jāpiemēro viņam disciplinārsods”. Tomēr valdība neiesniedza nekādus pierādījumus šādam prasītāja raksturojumam, izņemot viņa aprakstu, kuru 2005. gada 10. augustā bija sagatavojis iepriekšējais cietuma priekšnieks un kurā viņš bija raksturots kā “provocējošs, reizēm agresīvs un bezkaunīgs”, un kurā bija norāde uz prasītāja personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm 2005. gada 24. un 30. augustā.

126. Valdība atzina *CPT* konstatēto, ka Daugavpils cietumā veiktā regulārā pārmeklēšana ar izgērbšanu ir nehumāna un pazemojoša, bet uzsvēra, ka ir jāizvērtē lietas konkrētie apstākļi, tas, cik ļoti ietekmēts ir prasītājs personiski, tostarp viņa personīgie apstākļi, apstākļi, kādos šīs darbības ir notikušas, un šo darbību mērķi. Saistībā tieši ar prasītāju valdība paziņoja, ka

personas pilnīgas fiziskās pārbaudes nav bijušas paredzētas viņa pazemošanai, to biežums un tas, kā tās tika veiktas, bija samērīgi, ņemot vērā prasītāja pretošanos, un tās ir bijušas pamatotas.

127. Treškārt, valdība norādīja, ka prasītājs nav ticis pakļauts maņu zudumam vai pilnīgai sociālai nošķirtībai – viņš varēja kontaktēties ar cietuma darbiniekiem, ārstiem, psihologu un cietuma kapelānu. Lai gan dažos gadījumos viņš ir ticis ievietots divvietīgā vai trīsvietīgā kamerā viens pats, viņa nošķirtība nav bijusi ilgāka par sešiem mēnešiem. Valdība apstrīdēja, ka prasītājs tikai vienreiz ir mitis vienā kamerā ar kameras biedru. Tomēr tā nespēja sniegt dokumentus, kas attiecās uz viņa ieslodzījumu Daugavpils cietumā, jo to glabāšanas termiņš bija beidzies. Valdība paļāvās uz informāciju, kuru prasītājam bija sniegusi Ieslodzījuma vietu pārvalde un kuru viņš neapstrīdēja, proti, ka 2005. gadā viņš vismaz divreiz ir ticis izmitināts vienā kamerā ar kameras biedru, bet 2006. gadā – trīs reizes (sk. 17. punktu iepriekš). Turklāt valdība paziņoja, ka citi ieslodzītie atteicās atrasties ar prasītāju vienā kamerā viņa agresīvās un nepieklājīgās uzvedības dēļ.

128. Lai gan valdība atzina *CPT* ieteikumu saistībā ar segregācijas stratēģiju attiecībā uz ieslodzītajiem, kas notiesāti uz mūžu (sk. 53. punktu iepriekš), tā neuzskatīja, ka ir tikusi apdraudēta prasītāja fiziskā vai garīgā labklājība.

2. Tiesas vērtējums

a) Tiesas prakses pamatā esošie pamatprincipi

129. Lai gan personas brīvības atņemšanas pasākumi bieži ir saistīti ar ciešanām un pazemojumu, nevar apgalvot, ka ieslodzījums cietumā ar augstu drošības pakāpi aizturēšanas laikā vai pēc apcietinājuma pats par sevi izraisa jautājumu par Konvencijas 3. panta ievērošanu. Tiesas uzdevums ir tikai izvērtēt tā prasītāja personīgo situāciju, kuru ir ietekmējis attiecīgais režīms (sk. „*Van der Ven* pret Nīderlandi”, Nr. 50901/99, 50. punkts, ECT 2003-II). Sabiedriskās kārtības apsvērumu dēļ dalībvalsts var ieviest augstas drošības pakāpes ieslodzījuma režīmu noteiktām ieslodzīto kategorijām, un daudzās Konvencijas dalībvalstīs bīstamiem ieslodzītajiem piemēro daudz stingrākus drošības noteikumus (sk. „*Horych* pret Poliju”, Nr. 13621/08, 88. punkts, 2012. gada 17. aprīlis, un „*Piechowicz* pret Poliju”, Nr. 20071/07, 161. punkts, 2012. gada 17. aprīlis). Šie pasākumi ir paredzēti tam, lai novērstu cietumnieku bēgšanas, uzbrukuma vai nemieru risku, un to pamatā ir šādu ieslodzīto nošķiršana no pārējiem cietuma iemītniekiem, piemērojot viņiem stingrāku kontroli (sk., piem., „*Ramirez Sanchez* pret Franciju” [GC], Nr. 59450/00, 80.–82. punkts, ECT 2006-IX; „*Messina* pret Itāliju” (Nr. 2), Nr. 25498/94, 42.–54. punkts, ECT 2000-X; „*Labita* pret Itāliju” [GC], Nr. 26772/95, 103.–109. punkts, ECT 2000-IV; „*Rohde* pret Dāniju”, Nr. 69332/01, 78. punkts, 2005. gada 21. jūlijs, „*Van der Ven*”, minēta iepriekš, 26.–31., 50. punkts, un „*Csüllög* pret Ungāriju”, Nr. 30042/08, 2011. gada 7. jūnijs, 13–16. punkts).

130. Kā jau tika iepriekš norādīts, lai gan šie īpašie cietuma režīmi nav *per se* pretrunā 3. pantam, tomēr saskaņā ar šo pantu dalībvalsts pienākums ir nodrošināt, lai apstākļi, kuros persona tiek turēta apcietinājumā, būtu atbilstoši cilvēka cieņai; lai līdzekļa īstenošanas veids un metode personu nepakļautu tādām ciešanām un grūtībām, kas pārsniedz nenovēršamo ciešanu pakāpi ieslodzījumā, un lai, ņemot vērā ieslodzījuma praktiskās prasības, tiktu pienācīgi aizsargāta personas veselība un labklājība (sk. „*Kudla* pret Poliju” [GC], Nr. 30210/96, 92.–94. punkts, ECT 2000-XI; „*Van der Ven*”, minēta iepriekš, 50. punkts, un nesenākā pagātnē „*Horych*”, minēta iepriekš, 89. punkts, un „*Piechowicz*”, minēta iepriekš, 162. punkts).

131. Tiesa, izvērtējot ieslodzījuma apstākļu atbilstību 3. pantam, ņems vērā šo apstākļu kopējo ietekmi, kā arī prasītāja konkrētās apsūdzības (sk. „*Dougoz* pret Grieķiju”, Nr. 40907/98, 46. punkts, ECT 2001-II). Šajā saistībā tā ņems vērā pasākuma stingrības pakāpi, ilgumu, mērķi un ietekmi uz attiecīgajām personām (sk. „*Van der Ven*”, minēta iepriekš, 51. punkts).

132. Lai gan noteiktos apstākļos ir iespējams pamatot saskarsmes aizliegšanu ar citiem ieslodzītajiem drošības, disciplināru vai aizsardzības iemeslu dēļ, atsevišķu ieslodzīšanu nedrīkst ieslodzītajam piemērot uz neierobežotu laiku pat gadījumos, kad nošķirtība ir nosacīta. Būtu arī vēlams attiecībā uz personām, kuras tiek uzskatītas par bīstamām un kuru ieslodzīšana parastā cietumā, piemērojot parastu režīmu, tiek uzskatīta par nepiemērotu, meklēt atsevišķai ieslodzīšanai alternatīvus risinājumus (sk. „*Ramirez Sanchez*”, minēta iepriekš, 145.–146. punkts, un nesenākā pagātnē „*Horych*”, minēta iepriekš, 91. punkts, un „*Piechowicz*”, minēta iepriekš, 164. punkts).

133. Tiesa jau vairākās lietās ir izskatījusi pārmeklēšanas ar izģērbšanu un personas intīmo vietu fizisko pārbaužu atbilstību Konvencijai. Tā ir konstatējusi, ka, lai gan pārmeklēšanas ar izģērbšanu reizēm var būt vajadzīgas, lai nodrošinātu cietuma drošību vai novērstu nekārtības vai noziegumus, tās ir jāveic atbilstošā veidā un tām ir jābūt pamatotām (sk. „*Valašinas* pret Lietuvu”, Nr. 44558/98, 117. punkts, ECT 2001-VIII; „*Iwańczuk* pret Poliju”, Nr. 25196/94, 59. punkts, 2001. gada 15. novembris, un „*Yankov* pret Bulgariju”, Nr. 39084/97, 110. punkts, ECT 2003-XII (izraksti)). Tomēr, ja veids, kādā tiek veikta pārmeklēšana, ietver pazemojošus elementus, kas būtiski pastiprina jau tā nenovēršamo šīs procedūras radīto pazemojumu, uz to attiecas 3. pants, piemēram, ja ieslodzītajam ir jāizģērbjas amatpersonas sievietes klātbūtnē un ja viņa dzimumorgānus un pārtiku aiztiek kailām rokām (sk. „*Valašinas*”, turpat), un ja pārmeklēšanu veic četru sargu klātbūtnē, kas izsmej un mutiski aizskar ieslodzīto („*Iwańczuk*”, turpat). Līdzīgi arī gadījumā, ja pārmeklēšanai nav noteiktas saistības ar cietuma drošības uzturēšanu un nozieguma vai nekārtību novēršanu, var rasties jautājumi (sk., piemēram, „*Iwańczuk*”, minēta iepriekš, 58.–59. punkts, kur prasītājs bija par nevardarbīgiem noziegumiem īslaicīgi aizturēts ieslodzītais, kura pārmeklēšanu veica laikā, kad viņš vēlējās īstenot savas vēlēšanu tiesības, un „*Van der Ven*”, minēta iepriekš, 61.–62. punkts, kur pārmeklēšana ar izģērbšanu bija regulāra ilgtermiņa prakse, kurai nebija pārliecinoša ar drošību saistīta pamatojuma).

b) Piemērošana šajā gadījumā

134. Tiesa norāda, ka pēc prasītāja pārceļšanas uz Daugavpils cietumu viņam piemērotā ieslodzījuma režīma pamatā bija Sodu izpildes kodekss (sk. 63.–66. punktu iepriekš), attiecīgie Ministru kabineta noteikumi (sk. 67. punktu iepriekš) un cietuma iekšējie noteikumi, ko izdevusi Ieslodzījuma vietu pārvalde vai Daugavpils cietuma priekšnieks (sk. 68.–71. punktu iepriekš). Tiesa norāda, ka *CPT* vairākkārt ir kritizējusi uz mūžu notiesātiem piemēroto režīmu (sk. 40., 41., 43., 44., 46., 48., 56. un 57. punktu iepriekš) un ir atkārtoti aicinājusi Latvijas iestādes to pārskatīt. Tomēr tas, vai prasītājs ir cietis no 3. panta aizliegtās rīcības, ir atkarīgs no tā, cik ļoti šis režīms ir viņu ietekmējis personiski (sk. „*Van der Ven*”, minēta iepriekš, 53. punkts *in fine*). Lietās, kas ierosinātas saistībā ar individuālā režīma piemērošanu, Tiesai tiešām uzmanība ir jāpievērš nevis pašam tiesību aktam, bet tam, kā tas ir piemērots prasītājam (sk. citu autoritatīvu avotu starpā „*Sommerfeld* pret Vāciju” [GC], Nr. 31871/96, 86. punkts, ECT 2003-VIII).

135. Tiesa jau sākumā konstatē, ka pusēm nav domstarpību attiecībā uz režīmu, kas tika piemērots uz mūžu notiesātiem ieslodzītajiem, un apstākļiem Daugavpils cietumā attiecīgajā laikā, izņemot jautājumu par ārpuskameronas nodarbjū trūkumu un iespējamo prasītāja atšķirtību. Galvenokārt pušu viedokļi atšķiras par to, vai prasītāja gadījumā ir pārkāpts pasākumu “minimālais bardzības līmenis”, lai uz lietu attiektos Konvencijas 3. pants.

136. Netiek apstrīdēts fakts, ka gandrīz piecus gadus prasītājs bija ieslodzīts Daugavpils cietumā atbilstoši visaugstākajai drošības pakāpei. Vienlaikus prasītāja sūdzība nav saistīta ar šajā cietumā pastāvošiem ieslodzījuma fiziskajiem apstākļiem, kurus *CPT* 2007. gadā novērtēja kā kopumā atbilstošus, ar dažām konkrētām iebildēm (sk. 47. punktu iepriekš). Prasītāja sūdzība nav arī saistīta ar ieslodzīto saslēgšanu roku dzelžos, kad viņi pamet kameru, kas saskaņā ar *CPT* ziņoto tika regulāri veikts attiecībā uz ieslodzītajiem, kuri notiesāti uz mūžu.

137. Tiesa konstatē, ka prasītājs sūdzējās par trim konkrētiem ieslodzījuma aspektiem, kas piemēroti viņam kā uz mūžu notiesātajam. Pirmkārt, viņš uzskatīja, ka šis režīms ir bijis pārāk stingrs, un norādīja uz konkrētiem viņam piemērotā režīma aspektiem: aizliegumu sēdēt un gulēt gultā dienas laikā un suņu izmantošanu konvojēšanā vienmēr, kad viņš tika izvests no kameras. Tiesa norāda, ka pēc tam, kad šis pieteikums tika paziņots valdībai, prasītājs nepaturēja spēkā sūdzību saistībā ar prasību nosaukt savu vārdu un uzvārdu un pieņēmumu, ka katra nesankcionēta kustība ir uzskatāma par uzbrukumu. Tāpēc tā šos apgalvojumus neizvērtēs. Otrs aspekts, kas saistīts ar viņa sūdzību par ieslodzījuma apstākļiem, attiecās uz personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm, kurām viņš regulāri tika pakļauts. Treškārt, prasītājs paziņoja, ka viņš tika kamerā izmitināts viens pats lielāko daļu laika, kad viņš atradās Daugavpils cietumā.

i) Prasītāja ieslodzījuma režīms

138. Pirmkārt, prasītājs apgalvo, ka saistībā ar ieslodzījuma režīmu viņu īpaši ir ietekmējis aizliegums dienas laikā sēdēt gultā. Tiesa norāda, ka *CPT* ir apstiprinājusi to, ka uz mūžu notiesātajiem Daugavpils cietumā bija aizliegts dienas laikā sēdēt gultā, *CPT* šo noteikumu raksturoja kā “anahronisku” un aicināja to atcelt (sk. 50. punktu iepriekš). Turklāt no Satversmes tiesā iesniegtajiem dokumentiem izriet, ka attiecīgā valsts iestāde kļūdaini uzskatīja, ka šis aizliegums bija noteikts piemērojamos Ministru kabineta noteikumos, un ka šis noteikums tika kļūdaini īstenots un piemērots cietumos (sk. 77. punktu iepriekš). Tiesa uzskata, ka *CPT* un valsts dokumenti ir pietiekams pamats, lai pierādītu prasītāja apgalvojumus attiecībā uz Daugavpils cietumu. Turklāt Tiesa ņem vērā arī *CPT* konstatēto, ka Daugavpils cietumā uz mūžu notiesātie tika ieslēgti savā kamerā uz divdesmit trim stundām diennaktī, nepiedāvājot tiem nekādas mērķtiecīgas nodarbes lielāko daļu laikposma, ko prasītājs tur pavadīja (sk. 40., 46. un 56. punktu iepriekš). Lai gan valdība paziņoja, ka izklaides un izglītības nodarbes (īkdienas pastaiga, vingrošanas zāles izmantošana, televīzija, dators un bibliotēka) bija pieejamas, Tiesa norāda, ka lielākā daļa šo nodarbjū ir nodrošinātas tikai kopš 2008. gada jūlija un tas nozīmē, ka prasītājs Daugavpils cietumā bija atradies jau četrus gadus, pirms viņam bija iespēja tās izmantot. Turklāt šīs nodarbes īsti nevar uzskatīt par vispusīgu ārpuskameronas nodarbjū režīmu (par kura ieviešanu atkārtoti ir uzstājusi *CPT*) vai atbilstoši motivācijas pasākumiem kamerā (salīdzināšanai, piemēram, motivācijas pasākumi, kas tiek nodrošināti *ADX Florencē*, sk. „*Babar Ahmad* un citi pret Apvienoto Karalisti”, Nr. 24027/07, Nr. 11949/08, Nr. 36742/08, Nr. 66911/09 un Nr. 67354/09, 222. punkts, 2012. gada 10. aprīlis). Pēc apmeklējuma 2009. gadā *CPT* patiešām norādīja, ka Daugavpils cietumā netiek piedāvātas mērķtiecīgas nodarbes, vingrošanas zāle ir neliela un pamatā tiek izmantota tam, lai skatītos televīziju un lai kontaktētos ar citiem uz mūžu

notiesātiem ieslodzītajiem, jo tas bija vienīgais brīdis, kad viņi varēja to darīt (sk. 56. punktu iepriekš). Faktiski, lai 2009. gadā sagatavotu ziņojumu par vajadzībām uz mūžu notiesātiem, Ieslodzījuma vietu pārvalde pati aptaujāja visus uz mūžu notiesātos ieslodzītos Daugavpils cietumā, un viņi apstiprināja, ka piedāvāto nodarbju klāsts ir ļoti ierobežots (televīzijas skatīšanās, grāmatu, žurnālu un laikrakstu lasīšana, vēstule rakstīšana un vingrināšanās). Lai gan viņi paši šķietami nav pauduši neapmierinātību ar piedāvāto nodarbju klāstu, Tiesa uzskata, ka šāda situācija ir nepieņemama.

139. Tagad Tiesa uzskata, ka ir jāpievēršas trešajai prasītāja sūdzībai, t. i., apgalvojumam par nošķirtību. Tiesa norāda, ka prasītājs nebija pakļauts apstākļiem, kuros maņu orgāni neko nevar uztvert, vai pilnīgai sociālai atšķirtībai, bet tikai daļējai sociālai atšķirtībai, jo viņš nevarēja sazināties ar ieslodzītajiem, uz kuriem attiecās citi ieslodzījuma režīmi (sk. 64. punktu iepriekš). Tomēr visu uz mūžu notiesāto ieslodzīto automātisku nošķiršanu no pārējiem cietuma iemītniekiem ir kritizējusi *CPT*, kas ir uzsvērusi, ka uz mūžu notiesātie nav *a priori* daudz bīstamāki par citiem cietumniekiem, un ir aicinājusi veikt ieslodzīto radītā riska individuālu izvērtēšanu (sk. 40. un 53. punktu iepriekš un salīdzinājumam sk. iepriekš minētās lietas „*Horych*” un „*Piechowicz*”, kurās prasītāji tika klasificēti kā “bīstami ieslodzītie” pēc ieslodzījuma komisijas veiktas izvērtēšanas, kas klasifikāciju kopumā pārskata reizi trīs mēnešos). Pat pieņemot, ka prasītājs noteiktus laikposmus ir mitis kamerā kopā ar citu ieslodzīto, viņš bija nošķirts no pārējiem cietuma iemītniekiem un varēja iesaistīties pavisam ierobežotā sociālā saskarsmē ar citiem uz mūžu notiesātiem ieslodzītajiem pastaigas laikā un – kopš (aptuveni) 2008. gada jūlija – skatoties televīziju vingrošanas zālē. Tiesas ieskatā pilnīgi visu uz mūžu notiesāto automātiska un tādējādi patvaļīga nošķiršana no pārējiem cietuma iemītniekiem un saskarsmes liegšana viņu starpā, jo īpaši apstākļos, kad nav vispusīgu ārpuskamas nodarbju vai motivācijas pasākumu kamerās, var būt iemesls jautājuma izskatīšanai saistībā ar Konvencijas 3. pantu. Šajā lietā prasītāja nošķiršana no cietuma iemītniekiem un ierobežotā saskarsme ar citiem uz mūžu notiesātiem ieslodzītajiem netika nekādā veidā izvērtēta, lai noteiktu, vai šādi ierobežojumi ir vajadzīgi un samērīgi, nav arī pastāvējuši nekādi aizsardzības pasākumi, lai izvērtētu šādu ierobežojumu ietekmi uz prasītāja fizisko un garīgo veselību. Tiesa uzskata iestāžu pieeju par acīmredzamu patvaļu un norāda, ka šajā gadījumā tās uzskats šajā jautājumā sakrīt ar vairākkārt izteikto kritiku, ko Latvijas cietumu sistēmai ir veltījusi *CPT*, kā norādīts iepriekš, kā arī ar Eiropas cietumu noteikumiem (sk. 61. punktu iepriekš) un Eiropas Padomes ieteikumiem (sk. 62. punktu iepriekš).

140. Turklāt prasītājs bija neapmierināts ar to, ka vienmēr, kad uz mūžu notiesātie pameta savu kameru, viņu konvojēšanai Daugavpils cietumā tika izmantoti suņi. Šos drošības pasākumus ir kritizējusi *CPT* un nosaukusi tos par “bargiem”, tā kritizēja arī ieslodzīto, piemēram, prasītāja, regulāru saslēgšanu roku dzelžos (sk. 41., 43. un 48. punktu iepriekš). Tiesa norāda, ka prasītājs nav apgalvojis, ka saslēgšana roku dzelžos būtu viņu īpaši ietekmējusi. Tomēr tā var ņemt šo faktoru vērā kā papildu informāciju, izvērtējot prasītājam piemērotos drošības pasākumus. Šie pasākumi, piemēram, prasītāja nošķiršana, tika automātiski piemēroti visiem uz mūžu notiesātiem ieslodzītajiem. Tiesai neatliek nekas cits, kā vien secināt šajā lietā, ka suņu izmantošana prasītāja konvojēšanā bija patvaļīga. Vienlaikus Tiesa ņem vērā, ka *CPT* ir apstiprinājusi, ka šī prakse Daugavpils cietumā tika izbeigta 2007. gadā (sk. 48. punktu iepriekš).

141. Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, Tiesa konstatē, ka režīms, kas prasītājam bija jāievēro Daugavpils cietumā, t. i., aizliegums dienas laikā sēdēt gultā, piespiedu nošķiršana, nenodrošinot vispusīgu ārpuskamas nodarbju režīmu vai atbilstošus motivācijas pasākumus kamerā, kā arī piespiedu atšķiršana un suņu izmantošana prasītāja konvojēšanai

cietuma teritorijā, ir sasniedzis augstāko bardzības pakāpi, lai uz to attiektos Konvencijas 3. pants, un ir uzskatāms par nehumānu un pazemojošu izturēšanos. Tātad ir noticis minētā panta pārkāpums.

ii) Prasītāja personas pilnīgas fiziskās pārbaudes

142. Tagad Tiesa izskatīs prasītāja sūdzības otro aspektu. Tiesa norāda, ka netiek apstrīdēts tas, ka prasītājs regulāri tika pakļauts personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm un ka saistībā ar to viņam bija jāizgērbjas vairāku cietumsargu klātbūtnē, jānodod viņiem savas drēbes un pārbaudes veikšanai jādemonstrē savas ģenitālijas. Saistībā ar to Tiesa ņem vērā, ka prasītājs sūdzību ir iesniedzis par šo pārbaūžu biežumu un tāpēc iespējamās pretrunas viņa iesniegumos saistībā ar pārbaūžu skaitu mēnesī nav būtiskas. Tiesa ņem vērā, ka prasītājs nepiekrita valdības paziņojumam par to, ka 2009. gadā prasītājs ir bijis pakļauts tikai trim personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm. Tiesa lietu turpinās izskatīt, pieņemot, ka laikposmā no 2004. gada līdz 2008. gadam prasītājs tika pakļauts personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm vismaz divas reizes mēnesī, kas ir biežums, kuru valdība atzina, kaut gan pastāv daži pierādījumi, ka noteiktos laikposmos pārbaudes var būt veiktas daudz biežāk (sk. attiecīgo *CPT* ziņojumu 51. punktā iepriekš un prasītāja paziņojumus 121. punktā iepriekš). Līdzīgi Tiesa uzskata, ka saistībā ar šo lietu nav svarīgi noskaidrot precīzu to cietumsargu skaitu, kuru klātbūtnē prasītājam bija jāizgērbjas; nav pierādījumu tam, ka starp viņiem bija kāda sieviete (salīdzinājumam sk. iepriekš minēto „*Valašinas*” lietu) vai ka vairāki cietumsargi ņirgājās par prasītāju un viņu mutiski aizskāra (salīdzinājumam sk. iepriekš minēto „*Iwańczuki*” lietu). Tiesa arī neuzskata par vajadzīgu noskaidrot personas pilnīgo fizisko pārbaūžu biežumu 2009. gadā un analizēs tikai laikposmu pirms tam.

143. Tiesa jau sākumā norāda, ka prasītājs regulāri tika pakļauts personas pilnīgai fiziskai pārbaudei vismaz reizi divās nedēļās laikposmā no 2004. gada 16. decembra līdz 2008. gada 31. decembrim. Vienīgais pierādījums valdības apgalvojumam, ka ir tikuši atklāti neatļauti priekšmeti personas pilnīgo fizisko pārbaūžu laikā, ir lietas materiālos esošais ziņojums pēc 2005. gada 20. maija pārbaudes, kurā ir šāda atsauce uz iepriekšējo disciplinārsodu: “2004. gada 21. decembris. Neatļauti priekšmeti. Rājiens.” Pat pieņemot, ka prasītāja pilnīgas fiziskās pārbaudes sākotnēji varēja attaisnot, ņemot vērā pamatotas aizdomas par neatļautiem priekšmetiem tūlīt pēc viņa pārcelšanas uz Daugavpils cietumu, Tiesa uzskata, kā šādas aizdomas nevar pastāvēt nenoteiktu laiku un pēc sākotnējā laikposma beigām tās nevar būt pamats prasītāja pakļaušanai regulārām pārbaudēm.

144. Faktiski personas pilnīgas fiziskās pārbaudes izskatītajā laikposmā bija daļa no ierastās kārtības un nekādi nebija saistītas ar jebkādiem reāliem drošības apsvērumiem. Tās arī netika veiktas tāpēc, ka bija radušās konkrētas aizdomas saistībā ar prasītāja uzvedību. Lai gan valdība norādīja, ka prasītājs ir persona ar vardarbīgu uzvedību, tā nesniedza nekādus pierādījumus, kas pamatotu šī apgalvojuma pareizību. Tās apgalvojums bija pamatots ar cietuma priekšnieka 2005. gadā sniegto aprakstu, ka prasītājs ir “provokatīvs, reizēm agresīvs un bezkaunīgs”, un Tiesas ieskatā tas nav pietiekams, lai attaisnotu personas sistemātiskas pilnīgas fiziskās pārbaudes, ja nav nekādu pārliecinošu drošības apsvērumu vai jebkādu konkrētu aizdomu, ka šādas pārbaudes veikšana novērsīs nekārtības vai noziegumu. Prasītājs savā iesniegumā norādīja, ka viņa pretošanās cietumsargiem personas pilnīgu fizisko pārbaūžu laikā bija vērsta pret to, ko viņš tieši šajās pārbaudēs uzskatīja par pazemojošu, un šo jautājumu tagad izskata Tiesa. Valdība paziņoja, ka Daugavpils cietumā darbību ir sākušas speciālistu grupas, kas izvērtē uz mūžu notiesāto personu individuāli radīto risku. Tomēr no valdības iesniegtās informācijas ir secināms, ka šīs speciālistu grupas izskata tikai vajadzību lietot īpašus līdzekļus (t. i., roku dzelžus) (sk. 49. un 58. punktu, kur ir apkopoti *CPT*

secinājumi par šo speciālistu grupu atbilstību). No pušu iesniegumiem nav nosakāms, vai ir veikta kaut viena pārbaude saistībā ar prasītāju un to, vai personas regulāras pilnīgas fiziskās pārbaudes ir pamatojamas ar cietuma drošības vai citiem apsvērumiem.

145. Turklāt Tiesa ir pārsteigta par patvaļu, ar kādu prasītājam tika veiktas personas pilnīgas fiziskās pārbaudes attiecīgajā laikposmā. Tiesa norāda, ka spēkā esošie iekšējie cietuma noteikumi nesniedz nekādas skaidras vadlīnijas par personas pilnīgo fizisko pārbaūžu veikšanu uz mūžu notiesātiem ieslodzītajiem, izņemot gadījumā, kad pastāv “pamatotas aizdomas” par neatļautu priekšmetu esamību. Tiesa var tikai minēt, kāds izskatāmajā laikā bija pamats “pamatotām aizdomām” attiecībā uz prasītāju. Lai gan Tiesa ņem vērā to, ka prasītājs bija notiesāts par vardarbīgiem noziegumiem un viņam tika piespriests mūža ieslodzījums, tas vien vēl nav pietiekami, lai pamatotu sistemātisku, aizskarošu un īpaši pazemojošu personas pilnīgu fizisko pārbaūžu veikšanu, kas šajā gadījumā tikai veiktas reizi divās nedēļās.

146. Ņemot vērā iepriekš izklāstīto apsvērumu kopējo ietekmi un attiecīgo cietuma režīmu (sk. 142. punktu iepriekš), Tiesa uzskata, ka prasītāja personas pilnīgas fiziskās pārbaudes bija pietiekamas, lai sagādātu tādas ciešanas un pārdzīvojumus, kuru intensitātes pakāpe pārsniedz ciešanas, kas būtu nenovēršamas viņam kā uz mūžu notiesātajam, un ir sasniegušas tādu bardzības pakāpi, lai uz tām attiektos Konvencijas 3. punkts, un tās ir uzskatāmas par nehumānu un pazemojošu izturēšanos. Tātad ir noticis minētā panta pārkāpums.

II. KONVENCIJAS 41. PANTA PIEMĒROŠANA

147. Konvencijas 41. pantā ir noteikts:

„Ja Tiesa konstatē, ka ir noticis Konvencijas vai tās protokolu pārkāpums, un ja attiecīgās Augstās Līgumslēdzējas Puses iekšējās tiesību normas paredz tikai daļēju šī pārkāpuma seku novēršanu, Tiesa, ja nepieciešams, cietušajai pusei piešķir taisnīgu atlīdzību.”

A. Kaitējums

148. Prasītājs pieprasīja 200 000 eiro (EUR) lielu morālā kaitējuma atlīdzību.

149. Valdība šo prasību apstrīdēja.

150. Tiesa piešķir prasītājam 5000 eiro (EUR) lielu morālā kaitējuma atlīdzību.

B. Standarta procentu likme

151. Tiesa uzskata, ka standarta procentu likmei jāpamatojas uz Eiropas Centrālās bankas rezerves kreditēšanas likmi, kam pieskaitāmi trīs procentpunkti.

ŠO IEMESLU DĒĻ, TIESA VIENPRĀTĪGI

1. *Pasludina* iesnieguma atlikušo daļu par nepieņemamu,

2. *Nospriež*, ka ir noticis Konvencijas 3. panta pārkāpums saistībā ar režīmu, kādam prasītājs bija pakļauts ieslodzījuma laikā, tostarp atšķirtībai un personas pilnīgām fiziskām pārbaudēm, kam viņš tika pakļauts Daugavpils cietumā,

3. *Nospriež:*

a) ka atbildētājam valstij trīs mēnešu laikā pēc dienas, kad spriedums atbilstīgi Konvencijas 44. panta 2. punktam ir kļuvis galīgs, ir jāizmaksā prasītājam 5000 eiro (EUR) atbildētājas valsts valūtā pēc maksājuma dienā spēkā esošā kursa, pieskaitot jebkādus iekasējamus nodokļus;

b) ka no dienas, kad pagājuši minētie trīs mēneši, līdz maksājuma veikšanai šai summai pieskaitāmi procenti pēc vienkāršas likmes, kas vienāda ar Eiropas Centrālās bankas rezerves kreditēšanas likmi kavējuma periodā, kurai pieskaitīti trīs procentpunkti;

4. *Noraida* pārējo prasītāja prasības daļu par taisnīgu atlīdzību.

Sagatavots angļu valodā un paziņots rakstveidā 2012. gada 27. novembrī saskaņā ar Reglamenta 77. panta 2. un 3. punktu.

Lorenss Ērlijs,
sekretārs

Dāvids Tūrs Bjergvinsons,
Tiesas priekšsēdētājs